

Seminarer Helsingør 2001 økonomisk nasjonalrapport - dansk

Generationsskiftebeskatning i Danmark **Af Poul Christensen og Lotte Langhoff-Roos**

I. Indledning

Rapporten belyser de danske skatteregler ved virksomhedsoverdragelse i lyset af to overordnede spørgsmål: Er der grund til at lempe beskatningen ved generationsskifte? Og hvordan bør generationsskiftereglerne i givet fald skrues sammen?

Indledningsvis beskrives den danske virksomhedsdemografi med fokus på potentielle generationsskiftevirksomheder. Desuden skitseres den danske debat om ejerforhold og skattemæssige rammevilkår. Dernæst introduceres de skatteregler, som er relevante ved generationsskifte i bred forstand, dvs. for en ejerleder, som på grund af alder eller ønske om tilbagetrækning overdrager sin virksomhed.

I det danske skattesystem er begunstigelsen af generationsskifter imidlertid koncentreret om en begrænset kreds - familiekredsen. Begunstigelsen består i adgangen til at succedere, så køber indtræder i sælgers skattemæssige stilling. Fordelen er dermed begrænset til skatteudskydelse snarere end skattereduktion. Adgangen er blevet svagt udvidet ved de seneste lovændringer. Værdien heraf er imidlertid blevet begrænset i flere omgange, idet den udskudte skat er reduceret ved afskaffelsen af henlæggelser til investeringsfonds og stiftertilgodehavende, nedsættelsen af selskabsskattesatsen og stramningen af afskrivningerne.

Nationalrapporten er i vid udstrækning baseret på Generationsskifteudvalgets arbejde. Udvalget afgav betænkning 1374 i august 1999.

2. Virksomhedsdemografien i Danmark

Til brug for Generationsskifteudvalget samkørte Danmarks Statistik en række registre til belysning af den danske virksomhedsstruktur og ændringer heri i 1995 med særligt henblik på generations-skifter. Der ikke er efterfølgende er foretaget tilsvarende detaljerede opgørelser, hvorfor et uddrag af resultaterne er vist her. Uddraget er suppleret med et kort afsnit om tilgangen af nye virksomheder i 1998 og 1999.

Hvor ikke andet er anført, stammer oplysningerne fra bilag 2 i Generationsskifteudvalgets betænkning: "Generationsskifte" betænkning nr. 1374, Skatteministeriet, 1999. Bilaget kan findes på denne internetadresse: http://www.skat.dk/publ/gen_skft/indx0015.htm

Danmarks Statistiks analyse vedrørte alene virksomheder i de private byerhverv med en årsomsætning over 250.000 DDK, og mindst én beskæftiget. Denne afgrænsning indebærer, at virksomheder inden for landbrug, fiskeri m.v. ikke er omfattet.

2.1. Branche og ejerform

Over halvdelen af de ca. 115.000 virksomhederne i undersøgelsen er drevet som enkeltmandsfirmaer, nemlig ca. 60 pct., mens ca. 6 pct. er interessentskaber og ca. 33 pct. er organiseret som aktie- eller

anpartsselskaber. Denne fordeling varierer dog en del mellem forskellige brancher. Således er ca. 56 pct. af virksomhederne inden for engroshandel og ca. 53 pct. inden for industri, organiseret som aktie- eller anpartsselskaber. Modsat er under 20 pct. af virksomhederne inden for detailhandel og hotel og restauration organiseret på denne måde. Disse brancher er domineret af enkeltmandsfirmaer med omkring 74 pct. af samtlige virksomheder i begge brancher.

Der er ligeledes forskel på branchefordelingen mellem de forskellige typer af virksomheder. Enkeltmandsfirmaerne findes fortrinsvis inden for detailhandel og bygge og anlæg, hhv. ca. 22 pct. og ca. 17 pct., interessentskaberne findes inden for forretningsservice og detailhandel, mens aktie- og anpartsselskaberne er koncentreret inden for industri og engroshandel.

Tabel 2.1. Firmastatistikken 1995. Antal firmaer fordelt efter branche og ejerform.

Enkeltmand I/S A/S og APS	Øvrige	I alt
Industri mv.	41,7 4,7 52,7	1,0 100,0
Bygge- og anlægsvirksomhed	63,0 3,7 33,1	0,3 100,0
Handel, hotel- og restaurationvirks. mv.	63,4 6,0 29,5	1,1 100,0
Heraf		
Engros- og agenturhandel undt. m. biler	38,0 3,3 56,1	2,7 100,0
Detailh. Og reparationsvirks. undt. biler	73,5 6,5 19,5	0,5 100,0
Hotel- og restaurationsvirksomhed mv.	74,8 10,2 14,2	0,9 100,0
Transportvirks., post og tele-kommunikation	65,9 5,3 26,1	2,7 100,0
Finansieringsvirks. mv., forretningsservice	56,2 7,8 35,1	0,9 100,0
Offentlige og personlige tjenesteydelser	79,2 10,3 10,3	0,3 100,0
I alt	59,8 5,8 33,3	1,0 100,0

Størrelsen af virksomhederne er opgjort efter det gennemsnitlige antal fuldtidsansatte i tabel 2.2. Det fremgår, at aktie- og anpartsselskaberne er klart større end såvel enkeltmandsfirmaerne som interessentskaberne. I gennemsnit er der 21 fuldtidsansatte i aktie- og anpartsselskaberne, mod kun 2 i enkeltmandsfirmaerne og 5 i interessentskaberne.

Det er specielt inden for industri, at de store aktie- og anpartsselskaber findes, med over 41 fuldtidsansatte pr. virksomhed i gennemsnit. De største enkeltmandsfirmaer ligger ligeledes i industri, med gennemsnitligt 3 fuldtidsansatte. De største interessentskaber findes inden for forretningsservice, hvor der i gennemsnit er beskæftiget 9 fuldtidsansatte pr. virksomhed.

Tabel 2.2. Firmastatistikken 1995. Antal fuldtidsansatte pr. virksomhed fordelt efter branche og ejerform

Enkeltmand I/S A/S og APS	Øvrige	I alt
Industri mv.	2,5 5,7 41,1	169,0 24,7
Bygge- og anlægsvirksomhed	2,0 6,9 15,1	6,4 6,5
Handel, hotel- og restaurationvirks. mv.	1,7 2,6 14,6	44,8 6,0
Heraf		
Engros- og agenturhandel undt. m. biler	1,2 2,5 14,8	21,0 9,4
Detailh. Og reparationsvirks. undt. biler	1,7 2,4 15,2	160,9 5,2
Hotel- og restaurationsvirksomhed mv.	1,8 2,5 12,3	11,9 3,5
Transportvirks., post og telekommunikation	1,6 3,9 19,8	12,8 6,8
Finansieringsvirks. mv., forretningsservice	1,0 9,0 12,3	16,0 5,7
Offentlige og personlige tjenesteydelser	1,3 3,1 13,0	14,4 2,7

I alt 1,7 4,8 20,6 51,4 8,7

Det er ikke muligt på det foreliggende grundlag direkte at opgøre virksomhedernes alder, men resultaterne i tabel 2.1 og tabel 2.2 indikerer en sammenhæng mellem branche, organisationsform og virksomhedens alder. Da beskæftigelsen i nye virksomheder generelt er lav må det formodes, at aktie- og anparts-selskaberne er virksomheder, der har eksisteret en del år. Brancherne industri og engroshandel er derfor karakteriseret ved en del ældre virksomheder, i forhold til inden for fx hotel og restaurations-virksomhed.

I modsætning til virksomhedens alder kendes ejerens alder i de virksomheder, der drives som enkeltmandsfirmaer. I tabel 2.3 nedenfor er enkeltmands firmaerne opgjort efter branche og ejerens alder.

Næsten hver tredje ejer af et enkeltmandsfirma er mellem 40 og 49 år gammel, mens kun ca. 7 pct. af ejerne er under 30 år gamle.

Set i forhold til generationsskifteproblematikken er det de ældste ejere, der er interessante, da det er denne gruppe der må formodes at stå overfor en overdragelse af virksomheden. Inden for engroshandel er næsten 50 pct. af ejerne over 50 år gamle og ca. 17 pct. er over 60 år gamle. Der er ligeledes relativt mange ældre ejere inden for industri, hvor ca. 45 pct. af ejerne er over 50 år. Detailhandel er den sidste branche, der er karakteriseret ved en relativt stor andel af ældre, da ca. 43 pct. af ejerne er over 50 år.

Tabel 2.3. Firmastatistikken 1995. Antal enkeltmandsfirmaer fordelt efter branche og ejerens alder.

	< 30	30-39	40-49	50-59	60 (+)	I alt
Industri mv.	5,4	20,1	29,8	30,9	13,8	100,0
Bygge- og anlægsvirksomhed	5,1	19,8	35,4	30,4	9,4	100,0
Handel, hotel- og restaurationsvirks. mv.	7,7	21,8	30,5	28,6	11,4	100,0
Heraf						
Engros- og agenturhandel undt. m. biler	5,4	19,0	27,6	30,7	17,2	100,0
Detailh. og reparationsvirks. undt. biler	8,5	19,5	29,4	29,7	12,9	100,0
Hotel- og restaurationsvirksomhed mv.	9,2	27,5	32,1	24,1	7,0	100,0
Transportvirks., post og telekommunikation	8,2	24,1	30,5	27,2	10,0	100,0
Finansieringsvirks. mv., forretningsservice	6,0	23,7	33,3	27,6	9,4	100,0
Offentlige og personlige tjenesteydelser	11,1	26,8	30,1	25,8	6,1	100,0
I alt	7,0	22,0	31,6	28,7	10,7	100,0

Det er endvidere blevet undersøgt, om der er sammenhæng mellem ejerens alder og virksomhedens størrelse, målt ved antal fuldtidsansatte, jf. tabel 2.4. Det gennemsnitlige antal fuldtidsansatte stiger, jo ældre ejeren er, indtil ejeren er mellem 50 og 59 år gammel, derefter falder beskæftigelsen. Dette mønster genfindes inden for de fleste brancher, med undtagelse af bygge og anlægsvirksomhed, engroshandel og forretningsservice, hvor der i gennemsnit er flest ansatte i virksomheder, hvor ejeren er mellem 40 og 49 år gammel.

Tabel 2.4. Firmastatistikken 1995. Antal fuldtidsansatte i enkeltmandsfirmaer fordelt efter branche og ejerens alder

< 30 30-39 40-49 50-59 60 (+) I alt

Industri mv. 2,20 2,49 2,55 2,73 2,07 2,51

Bygge- og anlægsvirksomhed	0,98	1,63	2,32	2,11	1,97	2,02
Handel, hotel- og restaurationvirks. mv.	0,77	1,36	1,84	2,02	1,83	1,71
Heraf						
Engros- og agenturhandel undt. m. biler	0,69	1,06	1,54	1,29	1,01	1,23
Detailh. og reparationsvirks. undt. biler	0,75	1,24	1,77	2,15	2,15	1,74
Hotel- og restaurationsvirksomhed mv.	0,85	1,66	2,00	2,02	1,97	1,80
Transportvirks., post og telekommunikation	0,55	1,23	1,72	2,08	1,96	1,63
Finansieringsvirks. mv., forretningsservice	0,75	0,90	1,08	1,06	0,90	0,99
Offentlige og personlige tjenesteydelser	1,00	1,36	1,34	1,39	1,16	1,31
I alt	0,91	1,42	1,86	1,96	1,76	1,71

Sammenfatning vedr. brancher og ejerformer.

Fordelingen af virksomhederne efter branche og ejerform viser, at der er relativt flest enkeltmandsfirmaer inden for detailhandel og hotel og restauration, mens aktie- og anpartsselskaberne er koncentreret inden for industri og engroshandel.

Aktie- og anpartsselskaberne er klart større end enkeltmandsfirmaerne og interessentskaberne, målt ved antallet af fuldtidsansatte, specielt inden for industri. Anvendes virksomhedernes størrelse som et udtryk for virksomhedens alder, er aktie- og anpartsselskaberne derfor generelt ældre end enkeltmandsfirmaerne og interessentskaberne. Under forudsætning af denne antagelse, er aktie- og anpartsselskaberne inden for industri og engroshandel endvidere generelt ældre end inden for eksempelvis hotel og restauration.

Fordelingen af enkeltmandsfirmaerne efter ejerens alder viser, at der er relativt flest ejere over 60 år inden for industri, engroshandel og detailhandel. Antages det, at ejerens alder afspejler virksomhedens alder, findes de ældste enkeltmandsfirmaer således i disse brancher. En opgørelse af det gennemsnitlige antal fuldtidsansatte i enkeltmandsfirmaerne viste ingen klar sammenhæng mellem antal ansatte og ejerens alder.

2.2. Ophørte virksomheder

I dette afsnit kapitel beskrives virksomheder, der ophører fra 1995 til 1996 med hensyn til branche, ejerform og antal fuldtidsansatte på baggrund af de virksomheder, der er blevet afmeldt i løbet af 1995. Endvidere fordeles de ophørte enkeltmandsfirmaer efter ejerens alder.

Datagrundlaget er 3.578 virksomheder, som er afmeldt i 1995. Alene virksomheder, der havde mindst én beskæftiget ultimo november 1994, evt. ejeren selv, og en omsætning på mindst 250.000 kr., indgår i undersøgelsen.

I tabel 2.5 er de ophørte virksomheder opgjort efter branche og ejerform. Det fremgår, at ca. 66 pct. af de ophørte virksomheder var enkeltmandsfirmaer, ca. 8 pct. var interessentskaber og ca. 25 pct. var aktie- og anpartsselskaber. Der er derfor relativt flere ophørte enkeltmandsfirmaer og interessentskaber end blandt virksomhederne generelt, jf. tabel 2.1 og tabel 2.5

Der er relativt flest ophørte enkeltmandsfirmaer inden for detailhandel, nemlig ca. 31 pct. Generelt er der også relativt flest enkeltmandsfirmaer inden for detailhandel, jf. tabel 2.1. Andelen af samtlige enkeltmandsfirmaer inden for detailhandel er dog kun ca. 22 pct. En sammenligning af branchefordelingen blandt de ophørte interessentskaber med den generelle branchefordeling viser, at der er

relativt mange ophørte interessentskaber inden for hotel og restauration. Det samme gør sig gældende blandt aktie- og anpartsselskaberne.

Tabel 2.5. Ophørte virksomheder opgjort efter branche og ejerform

Enkeltmand I/S A/S og APS	Øvrige	I alt	
Industri mv.	47,7 8,2 43,5 0,5	100,0	
Bygge- og anlægsvirksomhed	60,9 5,1 32,0 2,0	100,0	
Handel, hotel- og restaurationvirks. mv.	71,2 8,4 18,7 1,7	100,0	
Heraf			
Engros- og agenturhandel undt. m. biler	49,0 6,4 40,9 3,7	100,0	
Detailh. og reparationsvirks. undt. Biler	80,8 7,0 11,2 1,0	100,0	
Hotel- og restaurationsvirksomhed mv.	70,7 14,3 13,4 1,6	100,0	
Transportvirks., post og telekommunikation	70,7 4,8 22,6 1,9	100,0	
Finansieringsvirks. mv., forretningsservice	61,1 8,4 29,5 0,9	100,0	
Offentlige og personlige tjenesteydelser	74,7 13,1 10,1 2,0	100,0	
Uoplyst erhverv	50,0 0,0 50,0 0,0	100,0	
I alt	66,1 7,8 24,6 1,5	100,0	

I over halvdelen af de ophørte virksomheder var der ingen ansatte i året, inden virksomheden ophørte, jf. tabel 2.6. Dette skyldes sandsynligvis, at virksomhedens aktiviteter gradvist ophører over en periode op til afmeldingen. Lidt over en tredjedel af de ophørte virksomheder havde mellem 1 og 4 fuldtidsansatte i året inden ophøret og godt 10 pct. havde 5 eller flere fuldtidsansatte. Specielt inden for industri er der en del ophørte virksomheder med ansatte, da ca. 37 pct. havde mellem 1 og 4 fuldtidsansatte og ca. 30 pct. havde 5 eller flere. Der er ligeledes en del ophørte virksomheder med ansatte inden for bygge og anlæg og engroshandel.

Tabel 2.6. Ophørte virksomheder opgjort efter branche, ejerform og størrelse, målt ved antal fuldtidsansatte.

0 ansatte	1 - 4 ansatte	5+ ansatte	I alt
Branche:			
Industri mv.	32,9 37,1 30,0	100,0	
Bygge- og anlægsvirksomhed	40,1 42,7 17,2	100,0	
Handel, hotel- og restaurationvirks. mv.	54,5 38,1 7,4	100,0	
Heraf			
Engros- og agenturhandel undt. m. biler	44,6 41,1 14,3	100,0	
Detailh. og reparationsvirks. undt. biler	61,2 34,0 4,8	100,0	
Hotel- og restaurationsvirksomhed mv.	48,8 44,1 7,0	100,0	
Transportvirks., post og telekommunikation	59,6 32,2 8,1	100,0	
Finansieringsvirks. mv., forretningsservice	57,3 35,2 7,5	100,0	
Offentlige og personlige tjenesteydelser	49,5 43,4 7,1	100,0	
Uoplyst erhverv	50,0 50,0 0,0	100,0	
I alt	50,8 38,0 11,2	100,0	
Ejerform:			
EF	67,1 29,2 3,7	100,0	
I/S	55,0 38,8 6,1	100,0	
A/S og Aps	7,3 59,8 33,0	100,0	
Øvrige	21,8 63,6 14,5	100,0	

I alt 50,8 38,0 11,2 100,0

Der ovenfor argumenteret for, at antallet af fuldtidsansatte i en vis grad afspejler virksomhedens alder. Resultaterne i tabel 2.6 indikerer, at de ophørte virksomheder inden for industri, bygge og anlæg og engroshandel, generelt er ældre end virksomhederne i de øvrige brancher.

Blandt samtlige virksomheder er aktie- og anpartsselskaberne klart større en enkeltmandsfirmaerne og interessentskaberne, målt ved antal fuldtids-ansatte, jf. tabel 2.2. Dette mønster genfindes i de ophørte virksomheder. Der er således ingen ansatte i ca. 67 pct. af de ophørte enkeltmandsfirmaer og i ca. 55 pct. af de ophørte interessentskaber, mens der er 5 eller flere ansatte i ca. 33 pct. af de ophørte aktie- og anpartsselskaber, jf. tabel 2.6

Det er alene for enkeltmandsfirmaerne, det er muligt at undersøge, hvorvidt ejerens alder kan have været årsagen til, at virksomheden ophører. For at belyse dette, er de ophørte enkeltmandsfirmaer fordelt efter branche og ejerens alder i tabel 2.7.

Den mest markante forskel på aldersfordelingen blandt ejerne af enkeltmandsfirmaerne generelt og aldersfordelingen blandt ejerne af de ophørte enkeltmandsfirmaer er, at en langt større andel af ejerne af de ophørte enkeltmandsfirmaer er 60 år eller mere, nemlig ca. 24 pct. mod kun ca. 11 pct. i enkeltmandsfirmaerne generelt, jf. tabel 2.3 og tabel 2.7.

Opgjort på brancher er der især mange ejere af enkeltmandsfirmaer, der er 60 år eller mere inden for industri, men også inden for bygge og anlæg og detailhandel, er der relativt mange. Derimod er der relativt få ejere inden for hotel og restauration, der er 60 år eller mere.

Vurderet alene ud fra tabel 2.7 ser det ud til, at der er en del virksomheder, der ophører pga. ejerens alder inden for industri, mens der er andre årsager til, at virksomhederne inden for hotel og restauration ophører.

Tabel 2.7. Ophørte enkeltmandsfirmaer opgjort efter branche, antal ansatte og ejerens alder.

< 30 30-39 40-49 50-59 60 (+) I alt

Branche:

Industri mv. 7,8 11,7 25,0 24,4 31,1 100,0

Bygge- og anlægsvirksomhed 4,9 18,8 24,4 19,8 32,1 100,0

Handel, hotel- og restaurationvirks. mv. 11,9 20,7 20,4 22,9 24,1 100,0

Heraf

Engros- og agenturhandel undt. m. biler 10,1 16,6 22,1 23,6 27,6 100,0

Detailh. Og reparationsvirks. undt. biler 12,3 18,9 17,2 23,8 27,8 100,0

Hotel- og restaurationsvirksomhed mv. 14,3 29,6 26,6 21,6 8,0 100,0

Transportvirks., post og telekommunikation 15,2 24,1 20,4 20,9 19,4 100,0

Finansieringsvirks. mv., forretningsservice 9,7 19,3 27,9 23,8 19,3 100,0

Offentlige og personlige tjenesteydelser 13,5 35,1 21,6 18,9 10,8 100,0

Uoplyst erhverv 0,0 0,0 100,0 0,0 0,0 100,0

I alt 10,7 20,3 22,2 22,4 24,3 100,0

Antal ansatte:

0 ansatte 74,0 67,8 64,6 64,5 68,2 67,1

1-4 ansatte 24,0 28,9 31,2 31,3 28,0 29,2

5 (+) ansatte 2,0 3,3 4,2 4,2 3,8 3,7

I alt 100,0 100,0 100,0 100,0 100,0 100,0

Afslutningsvis er det blevet undersøgt, om der er sammenhæng mellem ejerens alder og virksomhedens størrelse, målt ved antal fuldtidsansatte, i de ophørte enkeltmandsfirmaer.

I afsnittet om brancher og ejerformer blev det vist, at der er en tendens til, at antallet af fuldtidsansatte stiger med ejerens alder, jf. tabel 2.4. Der er dog ikke tale om nogen entydig sammenhæng, da der i gennemsnit er flere fuldtidsansatte i enkeltmandsfirmaerne, hvor ejeren er mellem 50 og 59 år gammel i forhold til i enkeltmandsfirmaerne, hvor ejeren er 60 år eller mere. Dette billede genfindes i de ophørte enkeltmandsfirmaer, jf. tabel 2.7.

Opgjort for samtlige ophørte enkeltmandsfirmaer er der ingen fuldtidsansatte i ca. 67 pct. af virksomhederne. Denne andel er stort set den samme blandt virksomhederne, hvor ejeren er mellem 30 og 39 år gammel og 60 år eller mere, mens andelen er lidt lavere blandt de virksomheder, hvor ejeren er mellem 40 og 59 år. Der er dog tale om ubetydelige forskelle. Den eneste gruppe af enkeltmandsfirmaer der afviger fra den samlede fordeling, er de ophørte enkeltmandsfirmaer, hvor ejeren er under 30 år. Her er der ingen ansatte i ca. 74 pct. af virksomhederne.

Sammenfatning vedr. ophørte virksomheder

Der er relativt flere enkeltmandsfirmaer og interessentskaber, der ophører, end aktie- og anpartsselskaber. Der er især mange ophørte enkeltmandsfirmaer inden for detailhandel, mens de ophørte interessentskaber og aktie- og anpartsselskaber er koncentreret inden for hotel og restauration.

En opgørelse af antallet af fuldtidsansatte viste, at der i ca. 61 pct. af de ophørte virksomheder inden for detailhandel, ikke var nogle ansatte i året inden virksomheden ophørte. Dette kan betyde, at disse virksomheder alene har været drevet som beskæftigelse for ejeren selv.

Fordelingen af de ophørte virksomheder efter antallet af fuldtidsansatte viste endvidere, at der var flest ansatte i de ophørte virksomheder inden for industri, bygge og anlæg og engroshandel. Dette tyder på, at aktiviteten i disse virksomheder har været af et omfang, der kunne begrunde en videreførelse af virksomheden.

Den nok væsentligste faktor i forhold til generationsskifteproblematikken, nemlig alderen på personerne bag virksomhederne, kendes kun for enkeltmandsfirmaerne. Set i forhold til aldersfordelingen blandt ejerne af enkeltmandsfirmaerne generelt, er der relativt mange ejere på 60 år eller mere blandt ejerne af de ophørte enkeltmandsfirmaer. Dette indikerer, at ejerens alder kan forklare, hvorfor virksomheden er ophørt. Det er specielt inden for industri og bygge og anlæg, at der er mange ejere på 60 år eller mere.

2.3. Videreførte virksomheder

Det er i et vist omfang muligt at identificere virksomheder, der videreføres. I dette afsnit belyses forskellige aspekter heraf. Ud af i alt ca. 4.400 videreførelser kendes både køber og sælger i 3.044 tilfælde. Den videre gennemgang er baseret på disse tilfælde.

I forbindelse med videreførelsen kan ejerformen ændres, men det fremgår af tabel 2.8, at enkeltmandsvirksomheder og I/S kun er ændret til selskabsformen i forbindelse med ca. 6 pct. af tilfældene.

Tabel 2.8. Videreførte virksomheder, hvor der er fundet oplysninger om såvel ny som gammel ejer,

opgjort efter ejerform
 Gammelt firma
 Nyt firma EF I/S A/S og Aps I alt
 EF 93,2 96,0 - 76,1
 A/S og Aps 6,8 4,0 100,0 23,9
 I alt 100,0 100,0 100,0 100,0

2.3.1. Ejernes alder

I forbindelse med generationsskifteproblematikken er alderen på den person, der overdrager virksomheden en helt central størrelse. I det følgende undersøges det derfor, om aldersfordelingen blandt de tidligere ejere af de videreførte virksomheder, adskiller sig fra aldersfordelingen blandt virksomhedsejerne generelt. Da det ikke er muligt at opgøre alderen på personerne bag aktie- og anpartsselskaber generelt, sammenlignes alderen på de tidligere ejere af enkeltmandsfirmaer med alderen blandt ejerne af enkeltmandsfirmaerne generelt.

Andelen af de tidligere ejere af de videreførte enkeltmandsfirmaer, der er over 60 år, er ca. 18 pct. i forhold til 11 pct. blandt virksomhedsejerne generelt, jf. tabel 2.3 og tabel 2.9. Specielt inden for transport er der relativt mange tidligere ejere på 60 år eller mere, men også inden for forretningsservice og industri er andelen stor.

Der blev i afsnittet om virksomhedsophør foretaget en lignende opgørelse af ejernes alder i ophørte enkeltmandsfirmaer. Sammenlignes tabel 2.6 med tabel 2.9 fremgår det, at der er relativt flere ophørte virksomheder, end videreførte virksomheder, hvor ejeren er 60 år eller mere, inden for industri, bygge- og anlæg, engroshandel og detailhandel, mens der er færre inden for de øvrige brancher.

Tabel 2.9. Videreførte virksomheder opgjort efter tidligere ejers alder og branche
 < 30 30-39 40-49 50-59 60 (+) Ialt

Enkeltmandsfirmaer

Industri mv. 7,0 16,3 25,6 26,4 24,8 100,0

Bygge- og anlægsvirksomhed 7,5 17,0 32,1 25,5 17,9 100,0

Handel, hotel- og restaurationvirks. mv. 18,0 26,5 21,5 19,6 14,4 100,0

Heraf

Engros- og agenturhandel undt. m. biler 10,6 25,0 22,1 24,0 18,3 100,0

Detailh. og reparationsvirks. undt. biler 19,5 22,1 21,8 19,2 17,4 100,0

Hotel- og restaurationsvirksomhed mv. 19,4 34,2 20,7 17,6 8,1 100,0

Transportvirks., post og telekommunikation 15,5 16,7 19,0 19,0 29,8 100,0

Finansieringsvirks. mv., forretningsservice 9,8 23,2 23,2 18,4 25,4 100,0

Offentlige og personlige tjenesteydelser 14,4 28,0 18,6 20,3 18,6 100,0

I alt 15,1 24,5 22,3 20,2 17,9 100,0

Selskaber (ældste aktionærs alder)

Industri mv. 1,4 8,1 18,9 36,5 35,1 100,0

Bygge- og anlægsvirksomhed 2,8 5,6 31,0 29,6 31,0 100,0

Handel, hotel- og restaurationvirks.mv. 1,6 13,2 18,9 34,7 31,6 100,0

Heraf

Engros- og agenturhandel 1,9 12,0 15,7 34,3 36,1 100,0

Detailh. og reparationsvirks. 2,2 10,9 23,9 34,8 28,3 100,0

Hotel- og restaurationsvirks. mv. 0,0 33,3 16,7 33,3 16,7 100,0

Transportvirks., post og telekommunikation 3,7 18,5 11,1 33,3 33,3 100,0

Finansieringsvirks. mv., forretningservice 2,1 11,2 23,8 28,0 35,0 100,0
 Offentlige og personlige tjenesteydelser 7,7 19,2 19,2 34,6 19,2 100,0
 I alt 2,3 11,5 21,5 32,4 32,4 100,0

Af tabel 2.9 fremgår det endvidere, at personerne bag de videreførte selskaber er klart ældre end ejerne af de videreførte enkeltmandsfirmaer. Dette gælder inden for alle brancher.

Ved at fordele de videreførte virksomheder efter såvel den nye som den gamle ejers alder, kan omfanget af generationskifter i bred forstand vurderes. Defineres et generationsskifte ved, at personen der overtager en virksomhed, er mindst 10 år yngre end personen der overdrager virksomheden, kan ca. 32 pct. af videreførelserne karakteriseres som værende et generationsskifte, jf. tabel 2.10.

Tabel 2.10. Videreførte virksomheder opgjort efter ny og gammel ejers alder

Ældste tidligere ejer

Yngste nye ejer < 30 år 30-39 år 40-49 år 50-59 år 60 (+) år I alt

Under 30 år 235 220 183 177 114 929

30-39 år 93 360 189 185 189 1.016

40-49 år 42 73 252 134 126 627

50-59 år 16 21 46 173 91 347

60 (+) år 1 6 9 15 94 125

I alt 387 680 679 684 614 3.044

Procentvis fordeling:

Under 30 år 7,7 7,2 6,0 5,8 3,7 30,5

30-39 år 3,1 11,8 6,2 6,1 6,2 33,4

40-49 år 1,4 2,4 8,3 4,4 4,1 20,6

50-59 år 0,5 0,7 1,5 5,7 3,0 11,4

60 (+) år 0,0 0,2 0,3 0,5 3,1 4,1

I alt 12,7 22,3 22,3 22,5 20,2 100,0

Det fremgår endvidere af tabellen, at et relativt stort antal overdragelser, sker mellem ejere i samme aldersgruppe. Blandt de ejere der er 60 år eller mere, overdrages ca. 15 pct. af virksomhederne til en ny ejer, der også er 60 år eller mere. En nærmere undersøgelse af disse tilfælde viser, at en stor del af disse overdragelser sker til ægtefællen.

2.3.2. Typer af videreførelser.

Datamaterialet gør det muligt at sondre mellem et generationsskifte, defineret ved at den nye ejer er søn eller datter til en af de tidligere ejere, eller en overtagelse af en tidligere ansat.

På baggrund af ovenstående er de videreførte virksomheder undersøgt med hensyn til, hvorvidt der er tale om et generationsskifte, en overtagelse af en tidligere ansat eller andet. Af det samlede antal videreførte virksomheder blev ca. 12 pct. videreført som led i et generationsskifte og ca. 8 pct. blev videreført af en tidligere ansat. Der er dog markante forskelle, når disse typer af skift opgøres efter ejerform og branche, jf. tabel 2.11.

Blandt enkeltmandsfirmaer, der videreføres som enkeltmandsfirmaer, er andelen af generationsskifter ca. 9 pct., mens andelen i selskaber, der videreføres som selskaber er væsentligt højere, nemlig ca. 24 pct. Blandt de interessentskaber, der omdannes til aktie- og anpartsselskaber, er andelen ligeledes høj, men da der indgår meget få virksomheder i denne kategori, er resultatet usikkert. Blandt de øvrige

videreførelser er andelen af generationsskifter nogenlunde den samme som i gruppen af enkelt-mands-firmaer, der videreføres som enkeltmandsfirmaer.

Tabel 2.11. Videreførte virksomheder opgjort efter ejerform og typen af skift

Generationsskifte Ansat Andet I alt

EF til EF 8,8 6,1 85,1 100,0

EF til A/S 8,9 2,2 88,9 100,0

I/S til EF 8,4 1,3 90,3 100,0

I/S til A/S 15,0 5,0 80,0 100,0

A/S til A/S 24,3 22,1 53,6 100,0

I alt 11,7 8,2 80,1 100,0

Andelen af virksomhederne, der overtages af en eller flere tidligere ansatte følger stort set andelen af generationsskifter. Således overtages ca. 22 pct. af aktie- og anpartsselskaberne og ca. 6 pct. af enkelt-mands-firmaerne af en tidligere ansat og videreføres under samme ejerform.

Resultaterne i tabel 2.11 undervurderer sandsynligvis omfanget af generationsskifter, da der ikke findes forældrehenvisninger på alle personer, der er født før 1960. Ses der alene på videreførelser, hvor den nye ejer er under 40 år, stiger andelen af generationsskifter stiger til ca. 17 pct.

Ses der alene på videreførelser, hvor den gamle ejer er 60 år eller mere, gælder det også her, at andelen af generationsskifter i såvel enkeltmandsfirmaerne som selskaberne er højere end i tabel 2.11.

Opgørelsen viser endvidere, at andelen af virksomheder, der videreføres af en tidligere ansat, er klart højere end i nogen af de andre opgørelser. Dette tyder på, at en del ældre ejere af specielt enkeltmandsfirmaer overdrager virksomheden til en tidligere ansat.

De virksomheder, der overtages af en tidligere ansat, er ligeledes opgjort med hensyn til antallet af år, personen der overtager virksomheden har været ansat, jf. tabel 2.12. Generelt er der relativt flest videreførelser, hvor personen, der overtager virksomheden, har været ansat mellem 0 og 2 år, nemlig ca. 44 pct., mens ca. 35 pct. har været ansat i 6 år eller mere. Andelen er stort set de samme, hvad enten det er et enkeltmandsfirma eller et aktie- eller anpartsselskab, der videreføres.

Det virker umiddelbart overraskende, at der er relativt flest videreførelser af ansatte, der har været beskæftiget i virksomheden i 2 år eller mindre. Forklaringen på dette kan være, at personens ansættelse på virksomheden har været et led i overtagelsen. Det er ikke muligt på baggrund af materialet direkte at vurdere, om der er tale om en overdragelse af virksomheden til en nær medarbejder. Hvis en nær medarbejder defineres som en person, der har været ansat i virksomheden i 3 år eller mere, videreføres over halvdelen af virksomhederne af en nær medarbejder.

Tabel 2.12. Virksomheder videreført af en tidligere ansat opgjort efter ejerform og antal års ansættelse

0-2 år 3-5 år 6 (+) år I alt

EF til EF 48 24 41 113

A/S til A/S 54 29 43 126

I alt 109 54 86 249

Den samlede andel af videreførelserne, der sker ved hhv. et generationsskifte og ved overtagelse af en

tidligere ansat, er hhv. ca. 12 pct. og ca. 8 pct. jf. tabel 2.11, men med markante forskelle afhængig af virksomhedens ejerform før og efter skiftet, jf. ovenfor. Opgøres videreførelserne efter branche, er der ligeledes markant forskel på, hvordan en videreførelse sker. Således er godt 20 pct. af videreførelserne inden for transportvirksomhed et generationsskifte, mens andelen inden for hotel og restauration er under 4 pct., jf. tabel 2.12.

Inden for industri, bygge og anlæg samt engroshandel er der relativt mange generationsskifter. Dette er ikke overraskende sammenholdt med de tidligere resultater, da disse brancher er karakteriseret ved en høj koncentration af aktie- og anpartsselskaber, hvor der generelt er mange generationsskifter, jf. tabel 2.13.

Tabel 2.13. Videreførte virksomheder opgjort efter branche og typen af skift

Generationsskifte Ansat Andet ialt

Procentvis fordeling:

Industri mv. 19,8 11,3 68,8 100,0

Bygge- og anlægsvirksomhed 18,0 9,9 72,1 100,0

Handel, hotel- og restaurationvirks. mv. 9,3 7,2 83,5 100,0

Heraf

Engros- og agenturhandel undt. m. biler 17,2 11,5 71,3 100,0

Detailh. og reparationsvirks. undt. biler 9,7 7,4 82,9 100,0

Hotel- og restaurationsvirksomhed mv. 3,8 3,6 92,5 100,0

Transportvirks., post og telekommunikation 20,6 12,2 67,2 100,0

Finansieringsvirks. mv., forretningsservice 11,9 6,1 81,9 100,0

Offentlige og personlige tjenesteydelser 6,2 14,1 79,7 100,0

Uoplyst erhverv 19,5 7,3 73,2 100,0

I alt 11,7 8,2 80,1 100,0

Inden for industri, bygge og anlæg, engroshandel samt transport er der ligeledes flere overtagelser af tidligere ansatte end gennemsnittet. Med undtagelse af transport er det samtidig de brancher, hvor personen, der overtager virksomheden, har relativt mest anciennitet. Inden for bygge og anlæg har den ansatte, der overtager virksomheden, således været ansat i 6 år eller mere i over 50 pct. af tilfældene.

I dette afsnit undersøges beskæftigelsen i de videreførte virksomheder, ved at opgøre antallet af fuldtidsansatte i virksomheden efter overdragelsen. Oplysningerne om antallet af fuldtidsansatte er hentet fra Firmastatistikken 1996.

Tabel 2.14. Antallet af fuldtidsansatte i videreførte virksomheder opgjort efter branche og typen af videreførelse

Generationsskifte Ansat Andet ialt

Industri mv. 575 217 346 1.138

Bygge- og anlægsvirksomhed 192 82 397 671

Handel, hotel- og restaurationvirks. mv. 595 596 947 2.138

Heraf

Engros- og agenturhandel undt. m. biler 282 199 401 882

Detailh. og reparationsvirks. undt. biler 150 306 221 677

Hotel- og restaurationsvirksomhed mv. 22 26 228 276

Transportvirks., post og telekommunikation 31 79 109 219
Finansieringsvirks. mv., forretningsservice 74 86 153 313
Offentlige og personlige tjenesteydelser 22 14 49 85
Uoplyst erhverv 1 1 8 10
I alt 1.490 1.075 2.009 4.574

Fra 1995 till 1996 blev der videreført ca. 3.000 virksomheder, jf. ovenfor, med i alt ca. 4.500 fuldtidsansatte, jf. tabel 2.14. Over halvdelen af de ansatte var beskæftiget i de virksomheder, der er videreført enten ved et generationsskifte, ca. 33 pct., eller ved overtagelse af en tidligere ansat, ca. 24 pct. Disse typer af videreførelser udgjorde under 20 pct. af de videreførte virksomheder. Det betyder, at de virksomheder, der overdrages som led i et generationsskifte eller til en tidligere ansat, er væsentligt større end de virksomheder, der overdrages til tredjepart.

Inden for industri er en meget stor del af beskæftigelsen i de videreførte virksomheder koncentreret i virksomheder, der er videreført ved et generationsskifte, nemlig ca. 51 pct. Andelen er ligeledes stor inden for engroshandel, ca. 32 pct. Disse brancher er samtidig karakteriseret ved, at en stor del af virksomhederne videreføres ved et generationsskifte, jf. tabel 2.13. I modsætning til disse brancher er kun 8 pct. af de beskæftigede inden for hotel og restauration ansat i virksomheder, der er videreført ved et generationsskifte. Branchen er dog også karakteriseret ved et relativt lavt antal generationsskifter, jf. tabel 2.13.

I de virksomheder, der videreføres af en tidligere ansat, er det specielt inden for detailhandel og transport, at beskæftigelsen udgør en stor andel af den samlede beskæftigelse, nemlig ca. 45 pct. og ca. 36 pct.

En fordeling af beskæftigelsen i de virksomheder, der er videreført af en tidligere ansat viser, at der generelt er få fuldtidsansatte i virksomheder, der er videreført af en tidligere ansat med under 3 års anciennitet. En undtagelse fra dette er hotel og restauration samt transport, hvor stort set al beskæftigelsen er koncentreret i virksomheder, der er videreført af en tidligere ansat med under 3 års anciennitet. I modsætning til dette er omkring 60 pct. af de fuldtidsansatte inden for engroshandel og bygge og anlæg beskæftiget i virksomheder, der er videreført af en tidligere ansat med over 6 års anciennitet.

Sammenfatning vedrørende videreførte virksomheder

Langt hovedparten af virksomhederne videreføres under samme ejerform. Således videreføres ca. 70 pct. af enkeltmandsfirmaerne og ca. 75 pct. af aktie- og anpartsselskaber uforandret. Interessentskaberne afviger herfra, da ca. 75 pct. videreføres som enkeltmandsfirmaer.

På det foreliggende datagrundlag er det ikke muligt at undersøge samtlige ejerformer med hensyn til generationsskifter. Således kan virksomheder, der videreføres som interessentskaber og aktie- og anpartsselskaber, der videreføres under anden ejerform, ikke inddrages i undersøgelsen. Disse typer af videreførelser udgør ca. 15 pct. af samtlige videreførelser.

Defineres et generationsskifte som de videreførelser, hvor overdrageren af virksomheden er mindst 10 år ældre end overtageren, er ca. 30 pct. af videreførelserne et generationsskifte. Ikke overraskende er andelen væsentligt højere, jo ældre overdrageren af virksomheden er. Således overdrages ca. 50 pct. af virksomhederne, hvor ejeren er mellem 50 og 59 år gammel og ca. 70 pct. af virksomhederne, hvor ejeren er 60 år eller mere, til en person der er mindst 10 år yngre.

En opgørelse af generationskifterne, defineret ved at en søn eller datter overtager virksomheden efter moderen eller faderen viser, at ca. 12 pct. af videreførelserne sker i forbindelse med et generationsskifte. Andelen er dog markant højere i de virksomheder, der er organiseret som aktie- og anpartsselskaber, da ca. 24 pct. af videreførelserne i disse virksomheder skete i forbindelse med et generationsskifte, mod kun ca. 9 pct. i enkeltmandsfirmaerne.

Den fundne andel af generationsskifter er sandsynligvis lavere end den faktiske andel, da der ikke findes forældrehenvisninger på samtlige nye ejere i virksomhederne. Begrænses datagrundlaget til de videreførelser, hvor den nye ejer er under 40 år gammel, stiger andelen til ca. 17 pct.

Andelen af generationsskifter afhænger ikke alene af, hvordan virksomheden er organiseret, men også af virksomhedens branchemæssige tilhørsforhold. Inden for industri, bygge og anlæg, engroshandel og transport er der således relativt mange videreførelser, der sker i forbindelse med et generationsskifte. I disse brancher er der ligeledes en stor andel af virksomhederne der overtages af en tidligere ansat og ofte af en ansat med en del års anciennitet.

Målt ved antallet af fuldtidsansatte, er de virksomheder der videreføres ved et generationsskifte eller af en tidligere ansat relativt store, specielt inden for industri og engroshandel. Når overdragelsen sker til en tidligere ansat er der inden for industri, engroshandel og bygge og anlæg endvidere en klar sammenhæng mellem antallet af år, overtageren har været ansat i virksomheden og størrelsen af virksomheden: jo flere års anciennitet, jo større er virksomheden.

Resultaterne i dette kapitel er baseret på i alt 3.044 virksomheder, der blev videreført fra 1995 til 1996. Af disse blev de 356 videreført ved et generationsskifte, mens 249 blev overtaget af en tidligere ansat i virksomheden.

De 3.044 virksomheder beskæftigede i alt 4.574 fuldtidsansatte. Heraf var de 1.490 berørt af et generationsskifte i virksomheden, mens 1.075 var ansat virksomheder, der blev videreført af en tidligere ansat.

2.4 Tilgang af nye virksomheder

Danmarks Statistiks seneste opgørelse over den reelle tilgang af nye virksomheder vedrører 1999. Hovedresultatet fra undersøgelsen er vist i tabel 2.15.

Den samlede tilgang af nye virksomheder i 1999 var ca. 17.700. Lidt over $\frac{1}{2}$ af den samlede tilgang skete inden for hver af brancherne handels-, hotel- og restaurationsvirksomhed og finansierings-virksomhed mv., forretningservice. Det er især inden for undergrupperne detailhandel, restauranter, databehandlingsvirksomheder og forretningservice (rengøring) at tilgangen er sket.

Enkeltmandsvirksomhederne tegner sig for lidt over 60 pct. af den samlede tilgang med udsving på op til 68 pct. inden for offentlige og personlige tjenesteydelser og ned til ca. 45 pct. indenfor engroshandel.

Deles tilgangen af enkeltmandsvirksomheder op efter køn, udgør mændenes andel ca. $\frac{1}{2}$ og kvindernes andel $\frac{1}{2}$. De brancher, hvor kvindernes andel ligger over gennemsnittet er detailhandel (52 pct.), offentlige og personlige tjenesteydelser (52 pct.) samt hotel- og restaurationsvirksomhed (40 pct.), mens de ligger under gennemsnittet indenfor bygge- og anlægsvirksomhed (4 pct.) og indenfor transportvirksomhed, post og telekommunikation (10 pct.). Indenfor industri m.v. ligger kvindernes andel kun list

under gennemsnittet (28 pct.).

Tabel 2.15. Tilgang af nye virksomheder 1999 fordelt på brancher, ejerform og køn.

Tilgang Heraf enkelt-mandsvirksomheder

I alt Heraf kvinder

Antal Pct Antal Pct Antal Pct

Industri mv. 1036 5,84 597 5,40 169 28,31

Bygge- og anlægsvirksomhed 2164 12,20 1376 12,44 55 4,00

Handel, hotel- og restaurationvirks. mv. 6381 35,98 3874 35,02 1.620 41,82

Heraf

Engros- og agenturhandel undt. m. biler 1445 8,15 662 5,98 223 33,69

Detailh. og reparationsvirks. undt. biler 3051 17,20 2018 18,24 1059 52,48

Hotel- og restaurationsvirksomhed mv. 1260 7,10 779 7,04 309 39,67

Transportvirks., post og telekommunikation 837 4,72 549 4,96 58 10,56

Finansieringsvirks. mv., forretningsservice 6145 34,65 3896 35,22 1254 32,19

Offentlige og personlige tjenesteydelser 1134 6,39 768 6,94 398 51,82

Uoplyst erhverv 37 0,21 3 0,03 2 66,67

I alt 17.734 100,00 11.063 100,00 3.556 32,14

Kilde: Danmarks Statistik, Generel erhvervsstatistik, 2001:8

Kun ca. 13 pct. af de nye virksomheder eller ca. 2.300 virksomheder havde ansatte, jf. tabel 2.16. Det samlede antal ansatte androg ca. 7.600 personer. Inden for hotel- og restaurationsvirksomhed havde ca. 35 pct. af de nye virksomheder ansatte, mens det var under 10 pct. inden for finansieringsvirksomhed m.v., forretningsservice og indenfor offentlige og personlige tjenesteydelser.

Tabel 2.16. Nye virksomheder med ansatte fordelt på brancher 1999.

Nye virksomheder med ansatte Andel af branchens tilgang Antal ansatte Gens.antal ansatte

Antal Pct. Antal Antal

Industri mv. 155 14,96 777 5,01

Bygge- og anlægsvirksomhed 341 15,76 1.111 3,26

Handel, hotel- og restaurationvirks. mv. 1.075 16,85 3.160 2,94

Heraf

Engros- og agenturhandel undt. m. biler 191 13,22 424 2,22

Detailh. og reparationsvirks. undt. biler 381 12,49 1.062 2,79

Hotel- og restaurationsvirksomhed mv. 439 34,84 1486 3,38

Transportvirks., post og telekommunikation 112 13,38 305 2,72

Finansieringsvirks. mv., forretningsservice 531 8,64 1859 3,50

Offentlige og personlige tjenesteydelser 111 9,79 323 2,91

Uoplyst erhverv 14 37,84 35 2,50

I alt 2.339 13,19 7.570 3,24

Kilde: Danmarks Statistik, Generel erhvervsstatistik, 2001:8

Det gennemsnitlige antal ansatte i virksomheder med ansatte udgør 3,2 person. Der er ikke tale særlig store udsving mellem brancherne, dog har de nye virksomheder i industrien ca. 5 ansatte i gennemsnit.

3. Ejerskab og ledelse

Især i den sidste halvdel af 1990'erne har "corporate governance" været i fokus i en række internationale organisationer. Den grundlæggende problemstilling inden for emnet er afvejningen af fordele og ulemper

ved at adskille ejerskab og ledelse. Fordelene kommer af, at ejere ikke behøver være eksperter i at lede en virksomhed, men i stedet kan overlade det til de mest effektive virksomhedsledere. Adskillelsen muliggør også opsplitning i mindre investeringsenheder, hvilket kan fremme udbuddet af risikovillig kapital. Men ved adskillelsen opstår risikoen for, at ledelsen forfølger andre målsætninger end ejernes krav om maksimalt ejerafkast.

I 1997 nedsatte regeringen udvalget om ”corporate governance”, som havde til opgave at udarbejde en samlet analyse af de danske regler for samspillet mellem ejere, andre indskydere af kapital, ledelsen og øvrige interessenter i virksomheder.

Udvalget afrapporterede 1. maj 1999 med ”Debatoplæg om aktivt ejerskab”. Blandt udvalgets hovedkonklusioner var, at reguleringen – herunder skattereglerne – i løbet af de foregående to årtier havde udviklet sig i retning af et mere neutralt system i forhold til valg af ejerstrukturer.

Samme forår havde Det Økonomiske Råd ligeledes danske virksomheders ejere, styring og effektivitet på dagsordenen. I rapporten fra 1. juni 1999 blev det understreget, at ejerforhold er vigtige, men at betydningen i praksis er vanskelig at adskille fra en række andre forhold. De små virksomheder, som udgør en stor andel i Danmark, er kendetegnet ved, at ejernes og ledernes interesser i høj grad er sammenfaldende, idet ejerne ofte selv deltager i den daglige drift eller har tæt ledelseskontakt. I større virksomheder er risikoen for styringsproblemer større som følge af adskillelsen mellem ejere og ledere.

De danske virksomheder er præget af koncentreret – men ikke nødvendigvis aktivt – ejerskab. Koncentrationen er en fordel i det omfang ledelsens incitamentsstrukturer derved ensrettes med ejernes. Ulempen i samfundsøkonomisk perspektiv er en dårligere risikospredning og dermed forhøjede kapitalomkostninger.

Undersøgelser viser en positiv effekt af, at ledelsen besidder især mindre ejerandele. Større andele giver derimod blandede resultater, hvilket kan skyldes, at ledelsen udsættes for en stor risikoeksponering, og derfor igangsætter færre risikobetonede investeringer med et forventet højt afkast.

Selvom samspillet mellem ejere og ledere af virksomheden er det helt centrale spørgsmål i ”corporate governance” overvejelserne, har ejerledede virksomheder typisk ikke været analyseret som en særskilt kategori.

I andre sammenhænge har ejerledere – forstået som personer, der ejer en betydelig del af en virksomhed, og som samtidig forestår eller på afgørende vis deltager i virksomhedens øverste ledelse – været genstand for undersøgelser. På baggrund af en spørgeskemaundersøgelse har forskningsprofessor Laurids Heda analysert ejerlederes holdninger til en række spørgsmål.

Udover at afdække ejerledernes bekymringer og holdninger til familiepolitiske spørgsmål, påviser undersøgelsen, at 58 pct. af ejerlederne ikke har udarbejdet en generationsskifteplan. Kun 28 pct. har udarbejdet en plan. Problemet er størst hos de mindre virksomheder. Ikke desto mindre håber 37 pct. af ejerlederne, at et medlem af familien viderefører virksomheden. Men forventningerne er mere beskedne, idet 26 pct. forventer, at det bliver tilfældet. Det primære alternativ – at sælge til tredjepart – er et håb for 23 pct., mens 37 pct. forventer at det bliver løsningen. Forfatteren hævder, at den store forskel på håb og forventninger bør kunne reduceres ved grundig generationsskifteplanlægning.

Det fremgår desuden af undersøgelsen, at kun 9 pct. af ejerlederne finder generationsskiftereglerne på

skatte- og afgiftsområdet rimelige. Hele 72 pct. finder dem urimelige, mens 19 pct. svarer "ved ikke". Givet, at kun 28 pct. af ejerlederne har udarbejdet en generationsskifteplan, forekommer det dog sandsynligt, at en del af utilfredsheden bunder i manglende kendskab til reglerne.

Desuden udestår at afdække, hvad der er "rimelige" generationsskifteregler. I selve situationen kan det umiddelbart forekomme "urimeligt", at den dag man sælger "livsværket", skal man betale for afskrivninger som er foretaget længe inden og beskattes af avancer af aktiver man har ejet gennem lang tid. Desuden kan mishagsyttringerne og de dystre generationsskifteudsigter i vid udstrækning skyldes, at virksomhederne tilhører de brancher, som ramt af ændringer i erhvervsstrukturen, f.eks. landbrug og detailhandel.

4. Skattemæssige rammevilkår for erhvervsstrukturtilpasninger

Økonomisk udvikling indebærer forskydninger mellem brancher og sektorer. Spørgsmålet er, om skattesystemet er indrettet tilstrækkelig fleksibelt til, at sådanne nødvendige og hensigtsmæssige forskydninger sker, eller om skattereglerne udgør en forhindring for, at visse brancher og sektorer slankes mens andre vokser.

Skattesystemet har traditionelt været præget af særregler – visse begrundet i administrative hensyn eller af hensyn til sammenhængene i skattesystemet, andre begrundet i særlige forhold i bestemte brancher eller varetagelsen af miljøhensyn mv.

Mange begunstigende særregler er møntet på de primære erhverv, landbrug, skovbrug og fiskeri. Heriblandt kan nævnes særregler vedrørende ejendomsvurdering (bondegårdsreglen, stuehusreglen) og ejendomsavancebeskatning (blandet benyttede ejendomme, genanbringelsesreglen).

Skattereglerne bærer præg af, at eksisterende virksomheder har tilkæmpet sig særlige privilegier. Dermed opstår en asymmetri mellem eksisterende og nye virksomheder og brancher. I forbindelse med virksomhedsoverdragelse betyder det typisk begunstigelse af sælger. Dette er tilfældet i de danske successionsregler, som indebærer, at virksomhedsejeren kan omstrukturere virksomheden og overdrage den indenfor familie kredsen uden at der udløses realisationskat (mere herom i afsnit 8).

Særregler komplicerer skattesystemet og gør den reelle beskatning uigennemskuelig. Hvis særreglerne ikke løbende undersøges med henblik på afvikling, risikerer man, at selektive begunstigelser mister begrundelsen og står i vejen for smidig tilpasning af erhvervsstrukturen.

Afskrivningsreglerne fremhæves hyppigt som et eksempel på, at nyere, højteknologisk og mere vidensintensiv produktion forfordeles i skattesystemet. Navnlig nedsættelsen af afskrivningssatsen for driftsmidler i forbindelse med Erhvervsskattepakken vedtaget i december 2000 har bevirket, at virkningerne af afskrivningsreglerne har været til debat.

I det omfang de skattemæssige afskrivninger sker hurtigere end den teknisk-økonomiske værdiforringelse, resulterer afskrivningsreglerne i skatteudskydelse, hvilket især kommer aktiver med lang kapitallevetid til gode. For aktiver med kortere kapitallevetid er begunstigelsen mindre. Af tabel 1 fremgår de teknisk-økonomiske levetider, Danmarks Statistik anvender ved opgørelse af fast realkapital til nationalregnskabet, og i tabel 2 gengives hovedreglerne for de skattemæssige afskrivninger på aktiver, som benyttes erhvervsmæssigt, og tilsvarende levetider.

Tabel 4.1. Levetider i opgørelsen af fast realkapital fra Danmarks Statistik

Art Levetid

Tilsvarende lineær afskrivningssats Tilsvarende saldo-afskrivningssats

år pct. pct.

Maskiner og inventar 13,5 7,4 12,1

Transportmidler 13,7 7,3 11,9

Boliger 75 1,3 1,6

Erhvervsbygninger 59 1,7 2,2

Anlæg 49,5 2,0 2,7

Stambesætninger Ingen pr. def.

Software 4,7 21,3 33,7

Originalværker 5 20,0 31,9

Efterforskningsboringer 30 3,3 4,9

Tabel 4.2. Skattemæssige afskrivningssatser

Aktiv i erhvervmæssig brug Skattemæssig afskrivningssats (max.) Tilsvarende levetid

pct. år

Driftsmidler og skibe 25 saldo 6,5

Bygninger og installationer 5 lineært 20

- dog kontorbygninger, pengeinstitutter osv. 0 Uendelig

Tillægssats for bygninger og installationer med levetid under 25 år 3 lineært 12,5 ved 8 pct. lineært

Småaktiver < DKK 9.800 100 0

Driftsmidler med levetid < 3 år 100 0

Anm.: Forudsat kalkulationsrente på 7 pct.

Det anføres typisk, at ny teknologi – eksemplificeret ved computer software og hardware - hurtigere mister værdi end traditionel teknologi. I Danmarks Statistiks opgørelse af fast realkapital i nationalregnskabet antages, at levetiden for software er 4 år når det er købt og 6 år når det er egenudviklet, mens hardware er sat til 5 år (indgår i maskiner og inventar).

Skattemæssigt sondres også mellem de to typer aktiver. Computer software kan straksafskrives, mens computer hardware indgår på linje med andre driftsmidler. I erkendelse af, at levetiden for f.eks. hardware kan være så kort, at afskrivningerne ikke kan følge med den teknisk-økonomiske værdiforringelse, indeholdt Erhvervsstattepakken en mulighed for virksomhederne at vælge at få fradrag for et tab på et aktiv i samme år som aktivet realiseres. I takt med at teknologien ændrer karakter, har det således været nødvendigt at tilsidesætte hensynet til at have et enkelt, let administrerbart afskrivningssystem.

Sammenfattende er skattesystemet præget af, at det er opstået sammen med den eksisterende erhvervsstruktur, og ikke nødvendigvis tager højde for en fremtidig struktur. Men med vedtagelsen af Erhvervsstattepakken – herunder den lavere selskabsskattesats og afskrivningssats - reduceres skatteudskyldelsen, og dermed indlåsningseffekterne, hvilket smidiggør overdragelse og afgang af virksomheder.

5. Samspillet mellem skatteregler og erhvervs politik

Under Generations-skifteudvalgets arbejde var et af de fremherskende synspunkter hos visse af deltagerne, at etableringen af nye små og mellemstore virksomheder hæmmes primært af skattereglerne og utilstrækkelige finansieringsmuligheder. Det har imidlertid vist sig vanskeligt at afdække hvor meget

hold, der er i disse påstande. Det er navnlig vanskeligt at afgøre i hvilket omfang opstartsproblemerne skyldes, at virksomhederne ikke er rentable på markedsmæssige vilkår og derfor ud fra en samfundsøkonomisk synsvinkel ikke bør etableres.

Spørgsmålet bliver endnu mere komplekst af, at flere instrumenter er i spil. Regeringens ”dk21 – En ny strategi for Danmarks erhvervspolitik” sigter på at skabe rammerne for den omstilling og fornyelse, der er nødvendig i det danske erhvervsliv, herunder stimulere iværksætterkulturen og sikre et stort og velfungerende marked for risikovillig og engageret kapital.

Siden 1997 er to ”iværksætterpakker” blevet fremlagt og adgangen til udviklingskapital er udvidet med adgang til mezzaninkapital, en lånegarantiordning, erhvervsudviklingsforeninger og innovationsforeninger. Hertil kommer muligheden for oprettelse af autoriserede markedspladser for små og mellemstore virksomheder

Også på skatteområdet findes tilskyndelse til etablering af nye virksomheder. Etableringskontoordningen giver lønmodtagere mulighed for at få fradrag for udgifter forud for selve etableringen af en virksomhed. Når lønmodtageren etablerer virksomheden, modsvares fradragene af forlodsafskrivning på erhvervsaktiverne. Hvis der ikke sker etablering af en virksomhed, bliver fradragene genbeskattet.

Etableringen af innovative virksomheder begunstiges ved, at medfinansiering fra Vækstfonden i form af betinget tilbagebetalingspligtige lån betragtes som lån snarere end tilskud. Derved opnås en begunstigelse svarende til den skattemæssige værdi af rentevirkningen af den udskudte beskatning i virksomheden.

Skattemyndighederne yder også en bred informationsindsats og løbende forenkling og IT-basering af administrative procedurer. Indsatsen er både møntet på erhvervslivet generelt og på særlige grupper, f.eks. i form af iværksætterkurser og vejledning om skatteregler.

Der udestår en samlet vurdering af de samfundsøkonomiske omkostninger og fordele ved erhvervspolitikken generelt og iværksætterpolitikken i særdeleshed, herunder en vurdering af hvilke instrumenter, som mest effektivt opfylder regeringens erhvervspolitiske målsætninger.

6. Beskatning ved generationsskifte i bred forstand

Generationsskiftebegrebet er ikke entydigt. Ofte bruges det som en generel betegnelse for overdragelser af virksomheder, hvor sælger (ejerlederen) afstår virksomheden på grund af alder – eller ønsket om at trække sig tilbage - til en yngre køber. I skattereglerne er generationsskiftebegrebet imidlertid begrænset til overdragelser til medlemmer af familiekredsen. Af og til har det været drøftet at udvide den begunstigede kreds til at omfatte nære medarbejdere, men det er endnu ikke sket. Der kan følgelig skelnes mellem et almindeligt generationsskiftebegreb i bred forstand og det særlige eller snævre, skattemæssige generationsskiftebegreb.

6.1. Oprids af den historiske baggrund

Generationsskiftebeskatningen har gentagne gange indenfor de sidste årtier været til debat. I 1982 trak den politisk stemning i retning af at lempe generationsskiftebeskatningens likviditetsmæssige virkning, hvorfor beskatningen ophævedes for goodwill afstået eller erhvervet efter 1. juli 1982.

I efteråret 1983 nedsatte skatteministeren et udvalg til at belyse skatte- og afgiftslovgivningen med henblik på at lette generationsskifte i erhvervslivet. Udvalgets arbejde mandede ud i en betænkning i 1987, som året efter førte til lempelser i successionsreglerne ved familieoverdragelse i levende live.

Beskatningen af goodwill blev genindført i forbindelse med skattereformen i 1993.

I 1994 var erhvervslivets generationsskifte atter på dagsorden, denne gang i form af nedsættelsen af et embedsmandsudvalg (Drejer-udvalget) vedrørende arve- og gaveafgiftsreglerne. Området blev inddraget i de politiske forhandlinger om finansloven for 1995, og i forlængelse af udvalgets afrapportering indførtes de mere lempelige, moderniserede og forenklede regler om boafgifter og gaveafgift til fordel for nære slægtninge i efterfølgende generationer.

I januar 1998 nedsatte skatteministeren atter et udvalg om generationsskifte. Udvalgets arbejde udmundede i august 1999 i betænkning nr. 1374. På baggrund af betænkningen er vedtaget visse lovændringer (vedrørende succession i konto for opsparet overskud i levende live, lånefinansiering ved aktiekøb og engangsindskud på pensionsordning ved salg af virksomhed). Hertil kommer ændringerne i beskatningen af løbende ydelser og henstandsordningen for goodwill beskatning som blev gennemført kort før udvalget afgav sin betænkning.

6.2. Regler for generationsskifte i bred forstand

Som hovedregel behandles generationsskifter skattemæssigt som alle andre virksomhedsoverdragelser. En virksomhed kan overdrages på en lang række måder, f.eks. ved salg, gave, arveforskud eller arveudlodning. Ved overdragelsen realiserer sælger kapitalgevinster og –tab. Derfor sker der en opgørelse og beskatning af fortjeneste og tab efter de nærmere regler for aktieavancer, kursgevinster, ejendomsavancer, genvundne afskrivninger, avancer og tab på driftsmidler, skibe, immaterielle aktiver mv. samt løbende ydelser.

I skemaet nedenfor skitseres kun hovedreglerne for at give et summarisk overblik over beskatningen af avancer og genvundne afskrivninger ved overdragelse af en virksomhed. Skemaet omfatter hverken reglerne for, i hvilket omfang tab er fradragsberettigede, eller en lang række særregler f.eks. i forbindelse med opgørelse af ejendomsavance. Særreglerne har ofte været begrundet i særlige forhold i bestemte brancher og aktiviteter. Hertil kommer særlige regler for eksempelvis beskatningen af udenlandske finansielle aktiver og passiver.

Tabel 6.1. Hovedreglerne i realisationsbeskatningen

Beskatning af fortjeneste (2001)

Aktiv Personer Selskaber

Aktier

- ved næringsvirksomhed personlig indkomst

(44,9/50,4/63,3 pct.) skattepligtig indkomst
(30 pct.)

- ejertid < 3 år kapitalindkomst

(39,45/45,45/59,7 pct.) skattepligtig indkomst
(30 pct.)

- ejertid > 3 år, unoterede aktieindkomst

(28/43 pct.) Skattefri

- ejertid > 3 år, børsnoterede for beholdninger op til DKK 121.400 er avancer skattefri, derover som aktieindkomst Skattefri

Obligationer, gældsbreve, fordringer mv. (efter kursgevinstloven)

- ved næringsvirksomhed personlig indkomst

(44,9/50,4/63,3 pct.) skattepligtig indkomst
(30 pct.)

- udenfor næringsvirksomhed skattefri hvis mindsterentekravet er opfyldt, ellers som kapitalindkomst (39,45/45,45/59,7 pct.) skattepligtig indkomst (30 pct.)
Fast ejendom
- ejendomsavance ved næringsvirksomhed personlig indkomst (44,9/50,4/63,3 pct.) skattepligtig indkomst (30 pct.)
- ejendomsavance udenfor næringsvirksomhed (afhængig af anvendelse) kapitalindkomst (39,45/45,45/59,7 pct.) skattepligtig indkomst (30 pct.)
- genvundne afskrivninger (maksimeret ved de faktisk foretagne skattemæssige afskrivninger) 90 pct. af fortjenesten som personlig indkomst (44,9/50,4/63,3 pct.) skattepligtig indkomst (30 pct.)
- Driftsmidler, skibe (dog ikke skibsanparter) personlig indkomst (44,9/50,4/63,3 pct.)
- 90 pct. af fortjenesten ved virksomhedsophør skattepligtig indkomst (30 pct.)
- Husdyrbesætninger, varelagre, igangværende arbejder personlig indkomst (44,9/50,4/63,3 pct.) skattepligtig indkomst (30 pct.)
- Immaterielle aktiver, herunder goodwill personlig indkomst (44,9/50,4/63,3 pct.)
- goodwill: kapitaliseret værdi beskattes i år 1 og afskrives over 7 år skattepligtig indkomst (30 pct.)

I hovedtræk gælder, at de fleste aktivtyper, herunder næringsaktiver, beskattes som personlig indkomst for personer ved realisation. Undtagelserne omfatter ejendomsavance, som adskilles fra genvundne afskrivninger på fast ejendom, samt finansielle aktiver og passiver. For selskaber beskattes fortjenester med selskabsskattesatsen.

Der gælder særlige regler for beskatning af personligt ejede virksomheder efter den såkaldte virksomhedsskatteordning. Ved etableringen føres nettoværdien af de samlede indskudte aktiver og passiver på en indskudskonto. Virksomhedens overskud fordeles på et beregnet kapitalafkast, som beskattes som kapitalindkomst, og resterende overskud. Hvis det resterende overskud trækkes ud af virksomheden beskattes det som personlig indkomst. Hvis det i stedet føres på virksomhedens konto for opsparet overskud, beskattes det svarende til selskabsskattesatsen på 30 pct. Når midlerne tages ud af ordningen beskattes de som personlig indkomst med korrektion for den betalte virksomhedsskat. Ordningen bevirker primært at de selvstændige kan få fuldt skattefradrag for deres erhvervmæssige renteudgifter.

Kapitalafkastordningen er en forsimplet version af virksomhedsskatteordningen, som siden 1993 giver erhvervsdrivende mulighed for at henlægge til konjunkturudligning. Henlæggelserne kan fradrages i den skattepligtige indkomst mod betaling af en foreløbig konjunkturudligningsskat (30 pct.). Der er særlige krav til henlæggelsernes størrelse, placering og den maksimale henlæggelsesperiode.

6.3. Finansiering af virksomhedsoverdragelse

Ved en virksomhedsoverdragelse opgøres købesummen aktiv for aktiv. Finansieringen sker typisk ved en

kombination af overtagelse af gæld, nystiftelse af gæld, kontantbetaling og gave.

Når overdragelsen (af ét eller flere aktiver) finansieres dels ved udstedelse af et gældsbrev, dels ved kontant betaling, forfalder en del af betalingen til sælger ved selve overdragelsen og resten over en periode efter overdragelsen. Skattemæssigt kursansættes et gældsbrev i overensstemmelse med en skønnet markedsværdi. Denne værdi indgår i opgørelsen af afståelsessummen og dermed realisationsbeskatningen af sælger og opgørelsen af afskrivningsgrundlaget på overdragelsestidspunktet.

En anden mulighed er, at en del af finansieringen sker i form af en løbende ydelse. Løbende ydelser er karakteriseret ved, at der hersker usikkerhed om enten ydelsens varighed (minimum aftaleåret ud) eller ydelsens årlige størrelse. Når overdragelsesaftalen indgås, kapitaliseres den løbende ydelse på basis af forventede fremtidige nominelle ydelser tilbagediskonteret med en markedsrente. Den kapitaliserede værdi lægges til grund for opgørelsen af afståelses- og anskaffelsessum for det aktiv (eller de aktiver), den løbende ydelse er betaling for. Derved indgår værdien i beregningen af sælgers avanceskat og købers afskrivningsgrundlag.

Hvis der ikke er fastsat særlige retningslinier for kapitalisering af den relevante løbende ydelse, må værdien fastsættes efter et skøn. Skønnet kan vurderes ud fra handelsværdien af det aktiv, f.eks. goodwill, som den løbende ydelse er betaling for.

Kapitaliseringen indebærer, at avancer på de underliggende aktiver beskattes ved overdragelsen frem for i takt med at de løbende ydelser opstår, ligesom det er tilfældet ved udstedelsen af et gældsbrev. Med tiden kan det ske, at de løbende ydelser afviger fra den kapitaliserede værdi. Der oprettes derfor en saldo for værdien, som nedskrives årligt med den nominelle værdi af ydelserne i året. Hvis saldoen bliver negativ, er de efterfølgende løbende ydelser udtryk for en "rente", og indgår derfor i indkomstopgørelsen som en indtægt for modtageren (sælger af virksomheden) og en udgift for yderen (køber). Hvis den løbende ydelse ophører mens saldoen er positiv, dvs. ydelsernes samlede værdi har været lavere end den kapitaliserede, får modtageren et fradrag svarende til saldoen, mens yderen skal medregne et tilsvarende beløb ved indkomstopgørelsen.

6.4. Begunstigende regler ved generationsskifte i bred forstand

Genvundne afskrivninger indtægtsføres med 90 pct., dvs. svarende til, at skatteprocenten reduceres med 10 pct. Ved salg eller ophør af en virksomhed gælder det samme for fortjeneste på driftsmidler og skibe. Der sker ikke tilsvarende korrektion i afskrivningsgrundlaget for køber.

90-pct.-reglerne skal ses på baggrund af de historiske regler. Indtil 1996 indgik genvundne afskrivninger og fortjenester på driftsmidler og skibe i grundlaget for den særlige indkomstskat (50 pct.). Baggrunden herfor var, at beløbene ikke skulle rammes af progressionen i det almindelige indkomstskattesystem, eftersom de foretagne afskrivninger ikke nødvendigvis havde haft tilsvarende høj fradragsværdi. Siden 1996 medregnes beløbene i den skattepligtige indkomst; i 1996 og 1997 med 85 pct. og siden med 90 pct. Udligningen af fradragsværdien og den efterfølgende beskatning sker nu gennem virksomhedsskatteordningen.

Reduktionen svarende til skatteværdien af 10 pct. af fortjenesten hhv. de genvundne afskrivninger kommer sælger til gode. En hypotese kunne være, at reduktionen tilskynder sælger til at overinvestere i aktiver med særligt gunstige skattemæssige afskrivninger. Hertil bemærkes, at overinvesteringer vil øge handelsværdien og dermed købers likviditetsbehov. Den rationelle køber vil næppe betale for overinvesteringer, som giver lavere afkast. Reglens begunstigelse af sælger må derfor forventes at være

forhandling og derved fordele sig på køber og sælger i overensstemmelse med forhandlingsevne. Der er imidlertid ikke tilgængelige empiriske oplysninger, som støtter denne hypotese.

Bortset fra ovennævnte 90-pct.-regler er det kendetegnende for de gældende danske generationsskifteregler, at der typisk ikke sker bortfald eller reduktion af realisationsskat, men alene en udskydelse af skatten gennem adgang til succession. Begunstigelsen ved reglerne ligger derfor i likviditets- og rentegevinsten ved skatteudskydelsen, som er væsentligt mere beskedene. Omlægningerne af skattesystemet – med reducerede marginalsatser, strammere afskrivningsregler mv. – har udhulet værdien af muligheden for skatteudskydelse yderligere.

Begunstigelse i form af skatteudskydelse sker også gennem afdrags- og henstandsordninger. Når det afhændede immaterielle aktiv er en patentret, ophavsret til litterære og kunstneriske værker, ret til mønster eller varemærke eller lignende tidsbegrænsede rettigheder eller vederlag for knowhow (forudsat sælger er ophavsmand hertil) og sælger skal betale almindelig indkomstskat heraf, kan beløbene fordeles i takt med at de faktisk modtages.

Ved salg af goodwill og andre immaterielle aktiver, der betales med en løbende ydelse, er der indført en særlig henstandsordning. Ifølge ordningen skal sælger først betale den skat, der er opgjort i forbindelse med overdragelsen, i takt med at de løbende ydelser modtages, dog senest 7 år efter den indgåede aftale. Hele det modtagne beløb skal afdrages på henstandsbeløbet. Begunstigelsen består i rentevirkningen af, at skattebetalingerne udskydes.

7. Rationalet for begunstigende generationsskifteregler

Begunstigende generationsskifteregler bryder med den almindelige realisationsbeskatning ved virksomhedsoverdragelse. Særregler som disse bør analyseres i et helhedsperspektiv med udgangspunkt i skattesystemets overordnede formål og funktioner.

Skattesystemet skal overordnet set sikre tilstrækkeligt provenu til varetagelsen af det offentlige finansielle behov, regulere adfærd, stabilisere de økonomiske konjunkturer og omfordele ressourcer. I indretningen af skattesystemet bør fire overordnede hensyn varetages. Hensynet til skattesystemets efficiens indebærer, at reglerne bør indrettes, så investeringsbeslutninger forvrides mindst muligt. Effektivitetshensynet tilsiger, at reglerne skal kunne administreres med færrest mulige omkostninger for de skattepligtige og myndighederne. Hertil kommer skattepolitiske overvejelser om retssikkerhedshensynet og retfærdighedshensynet.

7.1 Begrundelser knyttet til allokeringsfunktionen

I relation til skattesystemets fiskale funktion bidrager en lempelig generationsskiftebeskatning negativt, idet der er tale om skatteudgifter. Den adfærdsregulerende funktion forudsætter, at reglerne er det mest effektive instrument til at korrigere markedesfejl for hermed at opnå en hensigtsmæssig samfundsøkonomisk allokering af ressourcerne.

Realisationsprincippet i beskatningen af avancer og genvundne afskrivninger indebærer en indlåsnings effekt – sælger vil udskyde salget længere end hvad der er samfundsøkonomisk optimalt for at undgå avancebeskatning. Ud fra en efficiensbetragtning er en løbende beskatning at foretrække frem for beskatning efter et realisationsprincip. Begrundelsen er netop, at når skatten afregnes løbende, undgås de forvriddende indlåsnings effekter, og allokeringen af ressourcerne forbedres.

Realisationsprincippet kan imidlertid begrundes ud fra et effektivitetshensyn: Hvis man skulle beskattes

løbende af kapitalgevinster, skulle man løbende opgøre markedsværdien af samtlige aktiver. Sådanne opgørelser ville være forbundet med væsentlige omkostninger og stor usikkerhed. Væsentlige usikkerheder er vanskelige at forene med retssikkerhedshensynet i skattesystemet.

Policyimplikationen heraf er, at realisationsprincippet ikke kan forlades, men at man i stedet må søge at minimere den udskudte skat, som skaber indlåsningseffekterne.

I forbindelse med realisation opstår et likviditetsbehov for sælger til betaling af den realiserede avanceskat. I det omfang overdragelsen vederlægges med fordringer, som er kendetegnet ved at være illikvide i en sådan grad, at de finansielle institutioner er uvillige til at belåne eller købe dem, kan sælger være nødt til at trække penge ud af virksomheden forud for overdragelsen. Imperfektioner på de finansielle markeder kan derved bevirke, at sælgers finansieringsbehov kan påvirke virksomhedens fremtidige muligheder negativt.

Det bemærkes dog, at det relevante lånebehov begrænser sig til den skyldige skat. En yderlighed kunne være, at hele fortjenesten ved salget betales med en fordring, som er vanskelig at belåne, f.eks. et sælgerpantebrev. Låneandelen svarer da til skatteprocenten, dvs. max. 63,3 pct. Hvis sælgerpantebrevet ikke kan belånes til at dække knap 2/3 af kursværdien, forekommer det tvivlsomt om den er rigtigt prisfastsat. Ved overdragelse mellem uafhængige parter sættes sjældent spørgsmålstegn ved prisen, hvorimod værdiansættelsen ved overdragelser mellem personer med sammenfaldende interesser er underlagt visse regler, jf. afsnit 9.

For begge disse problemstillinger – indlåsningseffekten og likviditetsproblemer - er størrelsesordenen af avanceskatten af afgørende betydning.

7.1.1 Størrelsen af den udskudte skat

Den skat, der udløses ved et salg af en enkeltmandsvirksomhed, afhænger af en lang række faktorer så som aktivernes sammensætning, ejertiden og virksomhedstypen. Der kan både blive tale om beskatning af genvundne afskrivninger og beskatning af avancer ved salgspriser over de nedskrevne værdier.

90 pct. af genvundne afskrivninger beskattes som personlig indkomst, hvilket indebærer en beskatning op til ca. 57 pct.. Fortjeneste ved afståelse af goodwill og varelagre m.v. beskattes som personlig indkomst med op til 63,3 pct. Endelig beskattes ejendoms-avancer som kapitalindkomst med op til 59,7 pct., jf. oversigten i afsnit 6.2.

Størrelsen af de genvundne afskrivninger afhænger af aktivernes faktiske værdiforringelse i forhold til de skattemæssige afskrivninger. I det følgende er størrelsen af de typiske genvundne afskrivninger diskuteret for de forskellige aktivtyper. Endvidere er avancerebeskatningen kort berørt, men den er formentlig meget varierende fra virksomhed til virksomhed.

Maskiner og inventar

Maskiner og inventar afskrives skattemæssigt efter saldosystemet. Til og med 2000 var afskrivningsprocenten 30 pct., men er fra 2001 nedsat til 25 pct., hvilket svarer til lineære afskrivninger over 6,5 år, jf. tabel 4.2. Selv efter nedsættelsen af afskrivningssatsen er de skattemæssige afskrivninger markant større end de realøkonomiske afskrivninger. En ny opgørelse fra Danmarks Statistik, der er omtalt i afsnit 4, viser, at den gennemsnitlige levetid for maskiner og inventar typisk udgør 12 til 15 år og i gennemsnit udgør 13,5 år. For en gennemsnitlig virksomhed med konstante årlige investeringer kan det beregnes, at de genvundne afskrivninger på maskiner og inventar udgøre ca. 48 pct. af deres værdi. Det

er her forudsat, at værdiforringelsen sker jævnt over levetiden og at virksomheden beholder aktivet i hele levetiden.

Ved opgørelsen af genvundne afskrivninger kan handelsværdien opgøres til:

$0,5 \times \text{årlige investeringer} \times 13,5$.

Den skattemæssige værdi medio et år kan opgøres som:

Saldoen ultimo det foregående år + $_ \times \text{årlige investeringer} : \text{årlige investeringer/afskrivningssats} \times (1 - \text{afskrivningssats}) + 0,5 \times \text{årlige investeringer}$.

Med årlige investeringer på 100 bliver handelsværdien af aktiverne 675 og med en saldoafskrivningssats på 25 pct. bliver den skattemæssige værdi 350. Forskellen bliver 325, hvilket svarer til ca. 48 pct. af handelsværdien.

En række faktorer modificerer i praksis denne opgørelse. For det første er saldoafskrivningsprocenten først sat ned fra 30 pct. til 25 pct. fra og med 2001. Dette trækker i retning af større genvundne afskrivninger ved virksomhedsafståelser de nærmest kommende år. Hvis virksomheden har anvendt investeringsfondsmidler til anskaffelsen af aktiverne, trækker dette også i retning af højere genvundne afskrivninger. Såfremt aktiverne afstås før de er helt opbrugte, er en del af de udskudte skatter bliver realiseret løbende, hvilket formindsker de genvundne afskrivninger ved salget af virksomheden. Ligeledes vil de genvundne afskrivninger blive mindre, hvis der er tale om en ældre ejer, der i årene op til salget har reduceret investeringerne. Endelig indebærer inflationen, at de genvundne afskrivninger bliver mindre end antaget i den skematiske beregning.

Eventuelle avancer på driftsmidler beskattes sammen med de genvundne afskrivninger.

Disse beregninger peger i retning af, at skatten af de genvundne afskrivninger på meget vel kan udgøre 25 pct. af værdien af aktiverne, men nedsættelsen af afskrivningssatsen og bortfaldet af investeringsfondsordningen vil bevirke, at andelen kan falde i de kommende år.

Bygninger

Erhvervsbygninger og installationer afskrives skattemæssigt med lineære afskrivninger på 5 pct. årligt i 20 år. Dette er ligeledes noget hurtigere end den tekniske – økonomiske værdiforringelse, idet Danmarks Statistik har opgjort deres levetid til 59 år, svarende til lineære afskrivninger på 1,7 pct. Indtil det 20. år vil de udskudte skatter være voksende og udgøre en stadig stigende del af bygningens værdi. Fra og med det 20. år vil hele salgssummen for bygningen således skulle indtægtsføres som genvundne afskrivninger. Såfremt prisstigninger på fast ejendom medfører, at salgsprisen overstiger anskaffelsessummen beskattes det overskydende beløb efter reglerne for ejendomsavancer.

Det er på denne baggrund vanskeligt at anslå hvad skatten vedr. bygninger typisk vil udgøre. Tendensen er dog, at de genvundne afskrivninger på bygninger vil udgøre en faldende del andel, da bygningsafskrivningerne blev reduceret fra 1999 ligesom stoppet for investeringsfondsordningen på sigt trækker i retning af lavere genvundne afskrivninger. Det må antages, at investeringsfondshenlæggelser er blevet brugt til bygningsinvesteringer i det omfang det har været muligt, da der her sker en langt større fremrykning af afskrivningstidspunktet i forhold til fremrykningen ved investeringer i maskiner og inventar.

Goodwill m.v.

Ved et generationsskifte vil hele goodwillen som regel være oparbejdet i virksomheden og derfor værre skattepligtige. Skatten udgør op til ca. 63 pct. Såfremt goodwillen og andre immaterielle aktiver betales med en løbende ydelse, er der etableret en særlig henstandsordning, så skattebetalingen sker i takt med,

at ydelserne betales, jf. afsnit 6.4.

Beskatningen ved afståelse af goodwill og modsvarende afskrivningsadgang blev (gen-) indført fra 1993. Det har bevirket en forøgelse af de skatter, der udløses ved et virksomhedssalg og modsvarende større afskrivninger. Afskrivningsperioden er efterfølgende blevet afkortet fra 10 til 7 år, hvilket også trækker i retning af større goodwill-værdier og dermed større skat, da fordelene ved den kortere afskrivningsperiode helt eller delvist kommer sælger til gode.

Varelagre m.v.

Før 1990 kunne varelagre nedskrives med op til 30 pct., men denne adgang er gradvist blevet reduceret gennem 1990'erne, hvilket klart har bevirket et fald i de skatter, der udløses ved en virksomhedsoverdragelse.

Tilbage står at værdiansættelsesprincipperne for varelagre indebærer, at der er en vis udskudt skat, idet det alene er de direkte omkostninger, der skal aktiveres ved værdiansættelsen af hel- og halvfabrikata. Et virksomhedssalg vil således typisk udløse en beskatning af øvrige omkostninger og fortjenstmargen, der er knyttet til lageret af forarbejdede varer. Det er ikke muligt at sige noget om den typiske størrelse, da den formentligt er ret branchespecifik.

For landbruget eksisterer der dog stadig en mulighed for at foretage nedskrivning på husdyrbesætningerne med op til 24 pct. i 2001. I 2002 reduceres nedskrivningsadgangen til nedskrivningsadgangen til 20 pct. og fra 2003 er den 15 pct. Størrelsen af de udskudte skatter som følge af denne regel vil formentligt variere betydeligt fra bedrift til bedrift, alt efter driftsformen.

Generationsskiftebetænkningen indeholder ikke klare indikationer af, i hvilket omfang de finansielle institutioner er uvillige til at belåne fordringer. For visse aktiver har formodningen imidlertid længe været gældende, særligt vedrørende overdragelse af immaterielle aktiver, hvilket også afspejles i de relevante skatteregler.

Der foreligger ikke beviser for, at lempelig generationsskiftebeskatning er et effektivt instrument til korrektion af eventuelle markedsbrister. Desuden gælder, at en eventuel lempelse bør komme køber – og dermed virksomheden – til gode frem for sælger. Det er ikke tilfældet med 90-pct.-reglerne; begunstigheden har derfor mere karakter af et tilskud til pensioneringen. Det er heller ikke tilfældet i successionsreglerne, jf. afsnit 8 nedenfor.

7.2. Alternative begrundelser

Skattesystemets stabiliserende funktion varetages ikke via generationsskiftelempler. Det er heller ikke klart, at skattesystemets omfordelingsfunktion begrunder begunstigende generationsskifteregler, idet der ikke foreligger eksplicitte fordelingspolitiske målsætninger knyttet til netop den persongruppe, som begunstiges af reglerne.

Begrundelsen må snarere søges i, at skattesystemet udover de fire ovennævnte funktioner, tjener andre formål, som bunder i, at skat har karakter af en social institution, hvortil der hører et sæt af normer og roller. I den forbindelse kan opstå forventninger om, at skattesystemet skal varetage opgaver på en række politikområder. Hvis sådanne forventninger ikke indfris, kan det skabe skatteaversion. Regler, som bygger på, at dispositioner indenfor familiekredsen skal begunstiges, kan således ses som en forebyggelse af skatteaversion.

Selvom reglernes funktion ikke hører til skattesystemets kernefunktioner, er det nyttigt at tage udgangspunkt i de samme overordnede hensyn.

8. Særlige generationsskifteregler: Reglerne om succession, arv og gaver

I Danmark består de regler, der almindeligvis benævnes "generationsskiftereglerne", i lempelser ved overdragelser indenfor familiekredsen i form af successionsadgang og supplerer derved arve- og gaveafgiftsreglerne.

Skattemæssig succession indebærer, at en virksomhedsoverdragelse ikke udløser avancebeskatning mv. for sælger, men at køber i stedet indtræder i sælgers skattemæssige stilling. Derved udskydes skatten til næste realisationstidspunkt. Successionsmulighederne i det danske skattesystem vedrører to situationer: Ved omstrukturering af en virksomhed og ved familieoverdragelse af en virksomhed.

Succession ved familieoverdragelse står centralt i begunstigelsen af generationsskifter, men ofte udnyttes reglerne i kombination med reglerne for succession ved omstrukturering af virksomheder.

Det er hensigten, at reglerne om skattemæssig succession ved omstrukturering af virksomhed bevirker, at skattereglerne er uden indflydelse på virksomhedens strukturændringer. Reglerne indebærer, at skatten ikke forfalder men fortsat udskydes, når en personligt drevet virksomhed omdannes til et selskab (skattefri virksomhedsomdannelse), når selskaber fusioneres (skattefri fusion), når et selskab deles mellem flere selskaber eller hele eller dele af selskabets aktiviteter udskilles i et andet selskab (skattefri spaltning), når et selskab tilføres aktiver og når majoritetsaktionærer bytter aktiemajoriteten for aktier i et andet selskab. Ved fusion, spaltning og aktieombytning er der mulighed for 10 pct. kontantvederlag til selskabsdeltagerne, som beskattes efter aktieavancebeskatningsreglerne. Den latente skat, som videreføres ved omstruktureringen, fordeler sig på aktiverne i det modtagende selskab og på vederlagsaktierne.

Successionsbestemmelserne ved omstrukturering er i vid udstrækning baseret på EU-direktiver og kan således kun ændres, hvis alle medlemslande er enige om det.

Som udgangspunkt tilsiger efficienshensynet, at der fremtvinges hyppige realisationer for at begrænse skatteudskydelsen. I modsat retning trækker virksomhedens likviditetshensyn. Givet at man vil tilgodese hensynet til virksomhedernes likviditetsbegrænsning bør begunstigelsen i henhold til efficienshensynet tilfalde den fortsatte drift af virksomheden. Såfremt konsekvensen af omstruktureringerne er, at den udskudte skat koncentrerer sig i f.eks. et passivt holdingselskab, er begunstigelsen fjernet fra driften, og skattecreditten kommer derved ikke virksomheden til gode.

Oftentimes er det omstruktureringerne, som indebærer, at generationsskifteprocessen bliver lang. Lempelsernes skattemæssige værdi i forbindelse med succession hænger tæt sammen med gældende afskrivningsregler, selskabsskatten, avancebeskatning mv. Værdien af den udskudte skat afhænger desuden af, hvor længe køber venter med at realisere gevinster og tab.

I det følgende beskrives først reglerne for succession i levende live og samspillet mellem disse regler og reglerne om gaveafgift. Dernæst redegøres tilsvarende for reglerne for succession ved død.

8.1. Hvem kan succedere?

Reglerne for succession i forbindelse med familieoverdragelse tjener til at smidiggøre generationsskifte

indenfor en begrænset kreds af personer. Der skelnes mellem om familieoverdragelsen finder sted mens sælger stadig lever eller i forbindelse med sælgers død. Reglerne for skattemæssig succession ved familieoverdragelse i levende live fremgår af kildeskattelovens § 33 C. Ved familieoverdragelse forstås overdragelse til børn, børnebørn, søskende samt deres børn og børnebørn (uanset om der er tale om adoptivforhold eller stedbarnsforhold). Samme kreds kan succedere fuldt ud ved udlodninger fra et dødsbo. Kun hvis køber er hjemmehørende her i landet eller hvis overdragelsen gør, at en køber, som er hjemmehørende i udlandet, får fast driftssted her i landet, eller hvis overdragelsen er en del af købers faste ejendom, kan succession finde sted.

Successionsordningen kan kombineres med gaveoverdragelse, så begunstigelserne i reglerne om gave- og boafgiftsreglerne udnyttes, jf. nedenfor.

At begrænse successionsadgangen til en bestemt kredsen skaber uundgåelige forvridninger. Ud fra et samfundsøkonomisk synspunkt indebærer begrænsningen til familiekredsen, at der ikke længere er garanti for, at virksomheden overdrages til den bedst egnede køber. Ulempen herved må afvejes med fordelene ved, at indlåsningseffekten afhjælpes delvist og ved forebyggelsen af skatteaversion.

8.2. Hvad kan der succederes i?

Succession indebærer, at køber overtager sælgers latente skat og indtræder i sælgers skattemæssige stilling med hensyn til anskaffelsessum, anskaffelsestidspunkt og anskaffelseshensigt. Givet at fortjenesten beskattes ved en virksomhedsafståelse kan køber og sælger som hovedregel vælge fra skatteobjekt til skatteobjekt – f.eks. driftsmidler, som afskrives under ét; varelager, som nedskrives under ét - om køber skal succedere eller ej. Der kan ikke succederes i dele af et skatteobjekt, og heller ikke i udskudte tab på aktiverne.

Ved succession i afskrivningsberettigede aktiver fortsætter køber, hvor sælger stoppede. Dette gælder såvel maskiner, inventar og lignende driftsmidler som bygninger og installationer i afskrivningsberettigede afskrivninger. Sælger har ikke ret til at afskrive på aktiverne i afståelsesåret. Ved overdragelse af varelager og husdyrbesætninger kan køber ligeledes overtage sælgers nedskrivninger. Den nedskrevne værdi ved årsskiftet forud for virksomhedsoverdragelsen lægges til grund.

Der gælder særlige regler for, om der kan succederes i fortjeneste på fast ejendom og gevinster på fordringer og gæld.

For fast ejendom gælder, bl.a. at:

§ 1; Køber kan succedere, hvis den faste ejendom anvendes helt eller delvist i erhvervsvirksomheden og derfor genererer en skattepligtig fortjeneste omfattet af ejendomsavancebeskatningen ved overdragelsen.

§ 2; Hvis der opstår et tab på en ejendom efter ejendomsavancebeskatningsloven og en fortjeneste i form af genvundne afskrivninger, kan køber succedere vedrørende de skattemæssige afskrivninger.

§ 3; Hvis en ejendom er erhvervet som led i sælgers næringsvej, skal fortjenesten ikke beskattes efter ejendomsavancebeskatningsloven, men behandles som personlig indkomst. Ved overdragelsen kan køber overtage den latente skat af en sådan fortjeneste ved succession.

For fortjenester efter kursgevinstloven gælder, at:

§ 1; Som udgangspunkt kan der ikke ske succession.

§ 2; Kun hvis sælger driver næringsvirksomhed ved køb og salg af fordringer eller ved finansiering – og fortjenesten heraf derfor beskattes som personlig indkomst - kan køber succedere i fortjeneste

heraf efter kursgevinstloven.

&Mac183; Der kan tilsvarende succederes i gevinster på fordringer og gæld i fremmed valuta, hvis fordringerne har tilknytning til den erhvervsmæssige virksomhed.

Også for overdragelse af aktier og anparter gælder særlige regler. Succession forudsætter, at aktierne er hovedaktionæraktier - dvs. ejeren har inden for de seneste 5 år ejet mere end 25 pct. af aktierne i selskabet eller rådet over mere end 50 pct. af stemmевærdien i selskabet – og, at overdragelsen udgør mindst 15 pct. af stemmевærdien i selskabet. Hensigten er, at indflydelsen følger med ved overdragelsen til den yngre generation.

Der kan desuden succederes i fortjeneste på næringsaktier, visse andelsbeviser og den del af fortjenesten på børsnoterede aktier, som overstiger et reguleret grundbeløb (DKK 121.400 i 2001). Fortjenesten under beløbet beskattes hos sælger efter FIFO-princippet (first-in-first-out, de først anskaffede aktier anses for afstået først).

Køber kan ikke succedere i indskud på etableringskonti og henlæggelser til investeringsfonds (som er afskaffet siden 1998). Køber kan heller ikke anvende egne henlæggelser til investeringsfonds (fra før 1998) eller indskud på etableringskonti til forlods afskrivninger på aktiver erhvervet ved succession.

I forbindelse med vedtagelsen af Erhvervsskattepakken i december 2000 blev successionsadgangen udvidet for selvstændige erhvervsdrivende ved at tillade succession i konto for opsparet overskud i virksomhedsordningen i levende live, som det er tilfældet ved succession i forbindelse med sælgers død.

8.3. Passivposten – en kompensation for udskudt skat

Ved succession i levende live skal der – forudsat der er et gaveelement i overdragelsen - tages højde for den udskudte skat gennem at beregne en passivpost. Forudsætningen om, at aktiverne skal være overdraget som hel eller delvis gave kan forårsage misforståelser mellem jurister og økonomer: Er en lav pris udtryk for en gave, eller en generel korrektion for latent skat?

For en økonom vil implikationen af udskudte skatter typisk være, at køber er villig til at betale mindre for virksomheden. Den udskudte skat ville forventes at ”slå igennem i prisen”. I successionstilfælde kunne man derfor forestille sig, at køber ville overtage alle aktiver til en værdi, som afspejler handelsværdien korrigeret for nutidsværdien af den forventede skattebetaling. De forventede skattebetalinger ville afhænge af, om køber forventer at videreoverdrage virksomheden til en successionsberettiget eller ej. I de danske regler for overdragelse og værdiansættelse af aktiver er udgangspunktet imidlertid handelsværdien uden hensyntagen til udskudte skatter, og levner derfor ikke mulighed for gennem værdiansættelsen at sondre mellem en brutto- og en nettoværdi.

Reglerne om beregning af passivpost imødekommer behovet for at kompensere køber for de latente skattebetalinger. Det sker konkret ved at friholde et beløb for gaveafgift (i visse tilfælde indkomstskat), så det hverken beskattes for sælger eller køber. Frem for at opgøre den latente skat af fortjenesten aktiv for aktiv anvendes en skematisk regel. Passivpostens størrelse afhænger af hvilken type aktiver, der succederes i, og hvor stor fortjenesten ville være, hvis fortjenesten på aktiverne blev realiseret på overdragelsestidspunktet, jf. nedenstående tabel.

Tabel 8.1. Beregning af passivpost i forbindelse med succession

Fortjeneste Andel af skattepligtig fortjeneste

Beregnet fortjeneste, der ikke er aktieindkomst 30 pct.

- Beregnet fortjeneste af unoterede aktier 20 pct.
- Beregnet fortjeneste af børsnoterede aktier 12,5 pct.
- Virksomhedsopsparing og konjunkturudligningskonto
 - for overskud opsparet i 1991 (kun virksomhedsopsparing) 9,0 pct.
 - for overskud opsparet i 1992-1998 (1993-1998 for konjunkturudligningskonto) 12,0 pct.
 - for overskud opsparet i 1999-2000 13,5 pct.
 - for overskud opsparet i 2001- 15,0 pct

Forudsætningen om, at overdragelsen sker helt eller delvist som gave, leder tankerne i en anden retning end kompensation for udskudt skat. Ordet "gave" bliver derved at forstå som enhver overførsel af midler ud over, hvad handelsværdien af aktiverne tilsiger.

Den skematiske regel for beregning af passivpost er begrundet i effektivitetshensynet – en værdiansættelse af aktiverne under hensyntagen til den forventede udskudte skat vil være administrativt krævende og forbundet med usikkerhed. Men forsimplingen kommer ikke uden forvridninger. Hvis satserne ved beregningen af passivposten sammenholdes med skattesatserne for den skattepligtige fortjeneste fremgår det, at passivposten dækker omtrent halvdelen af den udskudte skat. For at passivposten fuldt skal kompensere den udskudte skat, kan der derved være tale om, at realisationen skal udskydes i 10-15 år (afhængig af diskonteringsrenten). Udskydes tidspunktet yderligere er passivposten udtryk for overkompensation. I forhold til en situation uden successionsmuligheder tilskynder reglerne til, at virksomheder overdrages med succession såfremt tidshorisonten er tilstrækkelig lang.

8.4. Gaveafgift ved overdragelse ved succession

I det omfang overdragelsestallet overstiger værdien korrigeret for passivpost, er der i skattemæssig forstand tale om en gave, der udløser gaveafgift.

Reglerne om gave- og arveafgift indebærer, at gaver indenfor en nærmere fastsat familiekreds pålægges lavere gaveafgift end gaver udenfor denne kreds. Successionsreglerne ved virksomhedsoverdragelse og gaverreglerne er således i en vis udstrækning møntet på samme kreds af personer. Hovedlinjerne i regelsættet fremgår af nedenstående tabel. Gaver i form af et formuegode eller en kapital, hvorpå der hviler en brugs eller indtægtsnydelse, er omfattet af særlige regler.

Tabel 8.2. Hovedlinjer i gavebeskatningen

Modtager Beløbsgrænse (2001) Afgift over beløbsgrænsen Afgift ved gave med brugs- eller indtægtsnydelse

Ægtefælle - - 15 pct. af gaver over DKK 46.800

Afkom, stedbørn og deres afkom, afdødt barns eller stedbarns efterlevende ægtefælle og forældre DKK 46.800 15 pct. 36,25 pct. og indkomstskat af løbende indtægter

Stedforældre og bedsteforældre DKK 46.800 36,25 pct. 36,25 pct. og indkomstskat af løbende indtægter

Barns eller stedbarns ægtefælle DKK 16.400 15 pct. 36,25 pct. og indkomstskat af løbende indtægter

Øvrige - indkomstskat 36,25 pct. og indkomstskat af løbende indtægter

Hertil kommer, at der gælder særlige regler for gaver til fonde. Gaver, i form af kapital, som tilføres fondens frie midler, og som skal uddeles, er indkomstskattepligtigt for fonden. Gaver til fondens grundkapital, er skattefri, på nær ved gaver til familiefonds. Såfremt der er tale om en tilførsel ved stiftelsen af en familiefond skal fonden betale 20 pct. i afgift. Ved tildeling efter stiftelsen er gaven

indkomstskattepligtig heraf.

Gaveafgiften påhviler modtageren, men gavegiver hæfter solidarisk.

8.5. Succession ved død

Ved sælgers død indtræder dødsboet i sælgers skattemæssige stilling. Køber kan under visse betingelser indtræde i denne skattemæssige stilling, og dermed succedere i anskaffelsestidspunkt, anskaffelsessum og anskaffelseshensigt vedrørende de aktiver, som udloddes fra dødsboet.

Dødsboet er fritaget for dødsboskat (50 pct.), hvis aktiverne ikke overstiger DKK 2.069.600 (2001) og nettoformuen ikke overstiger DKK 1.132.100 (2001). Der kan ikke ske succession fra dødsboer, som er fritaget fra dødsbopeskatning. Der gælder dog særlige regler for udlodning af afdødes erhvervsvirksomhed, uanset om dødsboet er afgiftsfritaget eller ej.

For en person, som ikke er hjemmehørende i Danmark, er succession kun muligt i det omfang udlodningsmodtager beskattes heraf i Danmark, herunder efter en gældende dobbeltbeskatningsoverenskomst.

Udlodning betegner alle afståelser fra et bo til arveladerens efterlevende ægtefælle, arvinger eller legatarer. Betegnelsen omfatter også tilfælde, hvor modtager ved at yde boet helt eller delvist vederlag modtager aktiver, der i værdi overstiger vedkommendes andel i dødsboet.

Kun fysiske personer kan succedere, og kun ved udlodning af en erhvervsvirksomhed eller en ideel andel af en erhvervsvirksomhed. Som udgangspunkt omfatter successionen kun aktiver. Kun når et passiv er tæt knyttet (accessorisk) til et aktiv, som er omfattet af successionen, kan også passivet være omfattet.

Der gælder særlige regler for udlodninger i form af aktier og fast ejendom omfattet af ejendomsavancebeskatningsloven. Herunder gælder, at der for børsnoterede aktier kun kan succederes i den del af den enkeltes udlodning, som overstiger DKK 121.400 (2001). Den resterende del af udlodningen beskattes i boet. Til denne del henregnes de først anskaffede aktier.

De ovennævnte særregler for udlodning af erhvervsvirksomhed vedrører udlodningsmodtagerens muligheder for at succedere i forskudsafskrivninger og henlæggelser til investeringsfonds samt konto for opsparet overskud i virksomhedsordningen eller konjunkturudligningskontoen i kapitalafkastordningen. Vigtigst er, at forskudsafskrivninger og henlæggelser overtages på de betingelser, som gjaldt for afdøde. Hvis virksomheden overtages med succession med henblik på videreførelse, kan tilhørende konto for opsparet overskud eller konjunkturudligning overtages, og kun såfremt modtager opfylder kravene til at anvende virksomhedsordningen henholdsvis kapitalafkastordningen. Kun medlemmer af den successionsberettigede kreds kan overtage en andel af ovennævnte konti, der overstiger deres andel i boet.

Hvis afdødes ægtefælle får boet udleveret til uskiftet bo, er boet ikke et selvstændigt skattesubjekt. Den efterlevende ægtefælle succederer som udgangspunkt i aktiver og passiver, men kan vælge ikke at succedere i afdødes forskudsafskrivninger, investeringsfondshenlæggelser og indskud på etableringskonto. Hvis afdøde anvendte virksomhedsordningen eller kapitalafkastordningen, overtager den efterlevende ægtefælle indestående på konto for opsparet overskud henholdsvis på konjunkturudligningskontoen.

Ved succession skal der ved beregningen af boafgift beregnes en passivpost, der modsvarer den udskudte

skattebyrde, modtageren påtager sig ved udlodningen.

8.6. Virksomheder uden successionsmuligheder

I 1998 indførtes regler, om udelukker at reglerne om succession ved død anvendes på aktier fra såkaldte "pengetanke". I Erhvervspakken som blev vedtaget i december 2000 blev muligheden begrænset tilsvarende ved succession i levende live og dødsboskattereglerne blev tilpasset.

Pengetanke er i denne forbindelse selskaber hvis væsentligste aktivitet er passiv pengeanbringelse og/eller udlejning af fast ejendom. Konkret defineres "væsentlig aktivitet" ved:

&MacI83; 25 pct. af selskabets indtægter i gennemsnit over tre år stammer fra udlejning af fast ejendom, besiddelse af kontanter, værdipapirer eller lignende, eller

&MacI83; 25 pct. af handelsværdien på overdragelsestidspunktet eller i gennemsnit over 3 år kan henføres til sådanne aktiviteter.

Vedrørende aktiviteter i datterselskaber (min. 25 pct. ejerandel) medregnes en forholdsmæssig andel af datterselskabers indtægter og aktiviteter.

9. Værdiansættelse af erhvervsaktiver

Handelsværdien danner udgangspunkt for værdiansættelsen af aktiver og passiver ved virksomhedsoverdragelse.

Den pris som aftales ved en virksomhedsoverdragelse er ret besat et udtryk for værdien i en handel, og dermed handelsværdien. Men det forudsætter, at der er tale om en overdragelse mellem uafhængige parter med modsatrettede interesser.

Det er således ved overdragelser mellem interesseforbundne parter, at behovet for værdiansættelsesregler opstår. Det vil typisk gælde ved familieoverdragelser, koncernoverdragelser og overdragelser mellem hovedaktionær og selskab eller hvor der er tale om arv og gaver. Sammenfaldende interesser kan også forekomme mellem uafhængige parter, f.eks. hvor køber ikke kan udnytte de skattemæssige afskrivninger eller sælger ikke kan bruge fortjenesten til at udnytte et tab.

For børsnoterede aktier, obligationer og lignende finansielle aktiver er handelsværdien, dvs. markedsprisen, umiddelbart tilgængelig. For andre aktiver er dette imidlertid ofte ikke tilfældet. Skattemyndighederne må da finde alternative vurderinger at tage udgangspunkt i. Et alternativ er at tage udgangspunkt i offentlige vurderinger såsom ejendomsvurderingerne. Et andet alternativ er skematisk beregnede værdier såsom den nedskrevne værdi af et aktiv. Anvendelsen af markedspriser, offentlige vurderinger og skematisk beregnede værdier gennemgås i det følgende.

Bestemmelser, som supplerer hovedreglen om, at aktiver og passiver værdiansættes til handelsværdien, fremgår i oversigtsform af nedenstående tabel.

Tabel 9.1. Værdiansættelsesregler

Aktiv Specifikation eller supplerende bestemmelse

Aktier og anparter

- børsnoterede Alle-handler-kursen.

- unoterede og anparter Hjælperegel baseret selskabets regnskabsmæssige indre værdi med visse korrektioner.

Obligationer, gæld, fordringer mv.

- børsnoterede obligationer og obligationsbaserede lån Alle-handler-kursen.
- andre fordringer og gæld Hvor markedskursen ikke eksisterer udøves skøn. Told- og Skattestyrelsen udgiver kvartalsvis et vejledende tabelmateriale. For inkonverterbare lån gælder særlige regler.
- brugs-, rente- og indtægtsnydelser Kapitaliseret værdi.
- løbende ydelser Kapitaliseret værdi, evt. baseret på vejledende rentesats.

Fast ejendom

- mellem ikke-interesseforbundne parter
- mellem interesseforbundne parter Ligningsmyndighederne kan lægge den senest offentliggjorte ejendomsvurdering til grund. Hvis den ikke er retvisende er ingen af parterne bundet heraf. Told- og Skatteregionen eller den kommunale ligningsmyndighed kan da anmodes om en vurdering af handelsprisen.

Driftsmidler, skibe Værdiansættelsen skal ske uafhængigt af den skattemæssige værdi.

Husdyrbesætninger Handelsværdien eller minimum normalhandelsværdien fastsat af Ligningsrådet.

Varelagre Hver varegruppe kan værdiansættes på grundlag af indkøbspris, dagspris eller fremstillingspris.

Indirekte omkostninger såsom husleje eller administrative omkostninger kan medregnes i fremstillingsprisen efter eget valg.

Igangværende arbejder Hidtil oftest bogført værdi. En arbejdsgruppe ser nærmere på de værdiansættelsesmetoder, som angives i Ligningsvejledningen.

Immaterielle aktiver

- goodwill Eventuelt beregningsregel, jf. nedenfor.
- andre immaterielle aktiver Skønnet værdi på baggrund af forventede indtægter. Tilkøbte rettigheder med udgangspunkt i bogført værdi.

Der er særligt uddybende regler for værdiansættelsen af fast ejendom, goodwill og løbende ydelser.

For fast ejendom tager ligningsmyndighederne typisk udgangspunkt i seneste ejendomsvurdering.

Grundet den usikkerhed, vurderingen er behæftet med, vil ligningsmyndighederne normalt acceptere en overdragelsespris, som afviger højst 15 pct. fra seneste vurdering af den kontante ejendomsværdi.

I forbindelse med salg af en ejendom til arvinger eller disses pårørende eller ved udlæg til en arving omregnes den nominelle værdi, der er ansat i boopgørelsen eller gaveanmeldelsen, til kontantværdi efter nærmere angivne regler. Værdiansættelsen lægges til grund for gaveafgiftsberegning, hvis den afviger højst 15 pct. fra seneste offentlige vurdering. I andet fald bør værdiansættelsen ændres, så den falder indenfor denne maksimale afvigelse.

For immaterielle aktiver er der sjældent vejledende priser. Goodwill var skattefri i perioden 1982-1993, men ikke desto mindre var værdiansættelsen heraf aktuel. Skattefritagelsen indebærer en forvridding, hvorved parterne i en virksomhedsoverdragelse tilskyndedes til at lade en større del af overdragelsessummen tilskrives goodwill og andre immaterielle aktiver en tilsvarende mindre del, og dermed reducere avancebeskatningen.

Ved at ophæve skattefritagelsen i 1993 er denne forvridding forsvundet. Der er dog fortsat vanskeligheder i forbindelse med værdiansættelsen af goodwill. I dag gælder, at goodwill, der handles mellem interesseforbundne parter, værdiansættes efter et skøn over handelsværdien under hensyntagen til de konkret foreliggende omstændigheder.

I visse brancher eksisterer der en kutyme for værdiansættelse af goodwill ved overdragelse mellem

uafhængige parter. Sådanne kutymmer kan ligeledes danne grundlag for værdiansættelse ved overdragelse mellem parter med interessefællesskab.

I situationer, hvor der ikke foreligger branchekutymmer eller andre holdepunkter, foreslås en beregningsmodel baseret på årsregnskaberne for de seneste 3 år korrigeret for løn til evt. medarbejdende ægtefælle, finansielle indtægter og udgifter mv. Desuden korrigeres for en udviklingstendens, driftsherreløn samt forrentningen af virksomhedens aktiver. Værdien af goodwill kapitaliseres med en kapitaliseringsfaktor bestemt af en kapitalafkastsats og den forventede levetid.

10. Pension i forbindelse med generationsskifte

Ejerlederens pensionsforhold afhænger af ejerstrukturen. Hvis virksomheden drives i selskabsform og hovedaktionæren er ansat i selskabet, kan selskabet indbetale på en arbejdsgiveradministreret forsikringsordning til fordel for hovedaktionæren. Konsekvensen er, at der er bortseelsesret for indbetalingerne, uanset om indbetalingen svarer til tilbageholdt løn for hovedaktionæren. Aktionærens samlede vederlag inklusive pensionsbidraget må dog ikke overstige, hvad der anses for en rimelig aflønning for pågældendes indsats i selskabet. I andet fald vil der kunne ske beskatning af pensionsindbetalingen som maskeret udbytte.

Hvis ejerlederen er selvstændig erhvervsdrivende består pensionsspørgsmålet i overvejelsen om, hvorvidt det bedst kan betale sig at spare op i virksomheden eller ved indbetaling på pensionsordning. I disse overvejelser spiller skattereglerne en markant rolle. Indbetaling på pensionsordning indebærer fradragsret ved indbetaling, mens udbetalinger beskattes som personlig indkomst og/eller ved kapitalpensionsordninger med 40 pct. afgift. Vælger vedkommende i stedet at spare op i virksomheden – hvad enten virksomheden drives i selskabsform eller via virksomhedsordningen – sker opsparingen af midler beskattet med 30 pct. Hvis midlerne i stedet anvendes til nedbringelse af virksomhedens gæld eller investering i nye aktiver, afhænger resultatet af beskatningen af virksomhedens aktiver ved afståelse.

I forbindelse med vedtagelsen af Erhvervsskattepakken i december 2000 fik selvstændig erhvervsdrivende udvidet adgangen til pensionsopsparing i forbindelse med virksomhedens ophør. Ordningen gælder personer, som er fyldt 55 år og har drevet reel erhvervsvirksomhed i de seneste 10 år (dvs. ikke koncentreret om passiv pengeanbringelse eller udlejning af fast ejendom). Disse personer kan anvende den skattepligtige fortjeneste ved virksomhedens ophør til at foretage engangsindskud på pensionsordning (med løbende ydelser eller ratepension), dog max. DKK 2 mill. (2001).

Hvis overdragelsen af virksomheden sker gradvist eller vederlægges med en løbende ydelse, kan indskuddet ske over en 10-årig periode i takt med den gradvise overdragelse eller den løbende ydelse.

Almindeligvis forudsætter indbetalinger på ratepensionsordninger, at ordningen er oprettet før det fyldte 60. år og sidste udbetaling falder før det fyldte 85. år. Da pensionsreglerne herved utilsigtet kunne påvirke generationsskiftetidspunktet, ophæves denne regel for tidligere selvstændige erhvervsdrivende, som benytter ordningen.

Omfanget af brugen af ordningen kendes endnu ikke, men ordningen er underlagt lovovervågning og senest ved udgangen af 2005 vil der foreligge en rapport om brugen i perioden 2001-2003.

11. Beskyttelse af indenlandsk skattebase

Hovedreglerne i relation til udlandet er, at fraflytning giver anledning til realisation af aktiver og passiver og at successionsberettigelse er betinget af bopæl i Danmark.

I relation til aktieavance er der særlige regler for beskatning ved fraflytning til udlandet. Hovedreglen er, at personers urealiserede aktieavance beskattes som om aktierne blev afstået på tidspunktet ved fraflytningen. Dette gælder for hovedaktionæraktier og for aktier fra skattefri virksomhedsomdannelse uanset hvor længe aktierne er ejet, og for aktier ejet i over tre år af alle personer, som fraflytter med en aktiebeholdning, der inden for de seneste tre år har oversteget DKK 121.400 (2001).

Ved fraflytning ydes imidlertid henstand med skattebetalingen mod passende sikkerhed (f.eks. selve aktierne) indtil aktierne afstås eller aktionæren dør. Der beregnes et tillæg til henstandsbeløbet på baggrund af den officielle diskonto indtil beløbet forfalder.

Når aktierne afstås, kan man vælge at omberegne skatten på baggrund af den faktiske afståelsessum. Konsekvensen er, at den fortjeneste, der opnås efter fraflytning, næppe vil komme til beskatning, da omberegningen i så fald fravælges, hvorimod tab efter fraflytning typisk vil indebære reduceret skattebetaling.

Aktieavancebeskatningen har været behandlet i en arbejdsgruppe, som afgav en redegørelse i september 2000. Også reglerne vedrørende fraflytning er diskuteret. Overvejelserne på baggrund af redegørelsen har endnu ikke bevirket konkrete lovændringer.